

Tudományos konferencia a zsidóságról

„Zsidóság a magyar történelemben (XIX–XX. század)” címmel nagy érdeklődéssel kísért konferenciát rendezett a Széchenyi István Szakkollégium és a Társadalomtudományi Klub február 10-11-én. Az alábbiakban tudósításokat közlünk a tanácskozásról. Terjedelmű korlátaink miatt sajnos nem minden előadásra tudunk tudósítót küldeni és az egy-másfél órás referátumokat rövid cikkekké kellett tömörítenünk.

A konferencia bevezető mondatát Pásztor Miklóstól, a szakkollégium nevelőtanárától, a délelőtti vitavezetőjétől hallhatta a IV. előadót megtöltő hallgatóság. A széchenyisek jóval azelőtt kezdték szervezni a tanácskozást, mielőtt a magyar politikai közéletben megjelentek a sanda és izléstelen zsidózások. Céljuk tehát nem az volt, hogy beszálljanak ebbe a diskurzusba, hanem az, hogy az indulatok távolartásával, a tudományos igényével a társadalmi folyamatok mély rétegeibe nyerhesünk bepillantást, hogy ezen a módon — szervezők és résztvevők — hozzájárulhassanak a köztudat néhány görcsének oldódásához.

A konferencia előadói voltak: Komoróczy Géza, Nyíri Tamás, Szabó István, Fabinyi Tibor, Kövér György, Szabad György, Szabó Miklós, Karády Viktor, Kovács András, Szóke György, Vajda Mihály, Vár dy Péter, Raj Tamás.

Alkalmazkodás és elzárkózás

Komoróczy Géza történész-szakterületének megfelelően, a zsidóság babiloni fogságát, az ókori kelet neves kutatója Fogság után... ra, az ezt követő időkre vonatkozó előadásában szűkebb

alapján vázolt fel néhány következtetést.

Melyek voltak ezek a tanulságok?

Először is az, hogy a babiloni fogságban és az azt követő időszakban is kimutathatók a zsidóság körében jellegzetes egyéni és közösségstratégiák. (A fogság szó héber megfelelője egyben diaszpórát, szétszóródást is jelent, tehát a zsidó kultúrában a szétszóródottság sokkal erősebb jelentéstartalmat hordozó gondolkodásmódot jelent, mint mondjuk a magyarban.) Az egyéni stratégiákra példa, hogy míg a Babilonba került zsidók első generációja ottani neveket vett fel, addig utódaik visszatérnek a zsidó nevekhez, megerősítik időben távolodó etnikai hovatartozásukat, gyökereiket. A közösségi viselkedést példázza, hogy babiloni bíróság előtt zsidó zsidó ellen sohasem indított pert.

Jelen van a stratégiákban az alkalmazkodás, a beilleszkedés követelménye — igaz a vallás mindig kivételt jelent ez alól. Az írott zsidó hagyomány tanítja az a viselkedést: úgy élhet békességben

a fogságba-szétszóródottságba vetett zsidóság, ha részt vesz annak az országának az életében, ahová került.

Ugyanakkor követik a reaktív elzárkózás stratégiáját is. Például azzal, hogy a zsidó hagyományra úgy utaló neveket vesznek fel, hogy az csak azok számára árulja el zsidó voltukat, akik maguk is zsidók. A fogságban vallásuk univerzalizáltsága jellege inkább a filozófiára korlátozódik, Jahve inkább nemzeti istenként, csak a zsidók isteneként él tovább.

Emellett a leszármazási láncok ápolásával a bibliai időkhez való kötődéssel az alkalmazkodás-visszahúzódság kész-

sege mellett hordozzák a teljes elzárkózás képességét is. Az elszigetelt, homogén zsidó közösségek akár a fajleméltig, a vegyes házasságok erőszakos felbontásáig is elmennek identitásuk helyreállításáért, a fogságból való megszabadulás után azonnal késznek nemzetet alkotni, vallási-politikai viszonyaikat módosítva visszaállítani.

A történeti példa analógiát vagy mintát jelenthet a későbbi korok, a mai problémák értelmezéséhez — mondta a vitavezető —, hogy ténylegesen melyiket a kettő közül, erre a konferencia további előadásai adhatnak választ.

K. S.

A kereszténység felelőssége a zsidóellenességben

Az ókortól az újkorig megnyilvánuló zsidóellenességéről, antiszemitizmusról és antijudeizmusról tartott előadást Nyíri Tamás teológia-professzor. Előadásán végighúzódtott a keresztény ideológia felelősségének kimutatása.

Jóval a kereszténység előtt az ókorban is volt már zsidóellenesség, amelyről tanúsodnak az Eszter könyvben

leírtak. A makabeus háborút követően megerősödik a diaszpóra, a zsidóság szétszóródása más népek közé. Ebben a korban születik meg a vértanuság, amikor a hitükért szenvednek a zsidók vértanúhalált. Rómából a császár kiutasítja őket. De az ókorban jóformán mindenütt előfordul a társadalmi és irodalmi „antiszemitizmus”. Ellensége-

sen kezelték a zsidókat, mert azok elutasították a fogamzást. A lakosság 6-8 százaléka zsidó volt. Azzal vádolták őket, hogy Egyiptomból származnak, leprások, hogy számár és disznót imádnak, és hogy a hetedik napon lustálkodnak. De a legkomolyabb vád ellenük, hogy nem étkeznek, nem áldoznak és nem imádkoznak másokkal együtt. Valójában a kortársak nem értették meg a zsidó kiválasztottságtudatot. Megrekedve a kulturális és gazdasági különbségeknél nem jutottak a zsidóvallás lényegéhez, ami segítette volna magának a népek a megértését is.

A korai kereszténység idején eleinte a keresztények is szenvedő alanyai voltak a zsidóellenességnek, hiszen ők is zsidók voltak. Később a keresztény vallás megerősödésével a hitviták csak fokozták a zsidókkal szembeni ellentétet. Konstantin óta az állam törvénye is rányomta bélyegét a zsidóellenességre. A pogány és keresztény államok léte óriási változást hozott. Jó néhány főpap vette ki ré-

(Folytatás az 5. oldalon.)

XXIII. ÉVFOLYAM, 2. SZÁM

ÁRA: 5 FORINT

1990. FEBRUÁR 14.

30 százalékos béremelést, létszámemelést, a Köztelek utcai épület átadását

A REKTOR LEVELE A MINISZTERHEZ

GLATZ FERENC
MINISZTER ÚRNAK
TISZTELT MINISZTER ÚR!

Egyetemünk széles közvéleménye meglepéssel nyugtázta az 1990. elejei béremelésekkel kapcsolatos ígéret megvalósulását. Engedje meg, hogy ezúton is kifejezzem intézményünk köszönetét és elismerését a tárcának és személy szerint Önnek ezzel kapcsolatos erőfeszítéseikért.

Szeretném ugyanakkor jelezni, hogy egyetemünkön a szabad nyelv választás alapján megvalósuló nyelvoktatási program egyre nagyobb nehézségekbe ütközik, és e gondok megoldása ma már meghaladja egyetemünk lehetőségeit.

1. Nyelvi Intézetünk átlagbérhelyzete rendkívül súlyos. Különösen nagy a feszültség az angol tanároknál, ahol a dolgozókat már a sztrájk gondolata foglalkoztatja. Az angol nyelvi oktatásban kialakult konjunktúra körülményei között havi 9–10 ezer forintos átlagbérével egyre kevésbé tartható meg tanári gárdánk. Az egyetemen belül jelentősebb bérátalapolásra — az egyetemi bérzárkódás korábbi szabályozása, illetve az ezzel kapcsolatos FDSZ-állásfoglalás miatt — nem kerülhetett sor. A problémát már korábban jeleztem Manherz Károly miniszterhelyettes úrnak, utalva arra, hogy megítélésünk szerint általában véve a felsőoktatási nyelvoktatási programok megvalósítása csak kiegészítő központi erőforrások felhasználásával lehetséges. Mindenekelőtt szükségesnek látszik az érintett nyelvtanároknak (angol, német, francia) bérének rendezése, valamint létszámuk növelése. Ehhez kérem mindenekelőtt Miniszter Ur támogatását olyan központi nyelvoktatási program megszervezésével, amely az érintett tanárok bérének legalább további 30 százalékos emelését teszi lehetővé rövid határidőn belül.

2. Egyetemünk az angoloktatás gondjait külföldi taná-

rok alkalmazásával is igyekszik enyhíteni. Úgy tűnik, ezek az erőfeszítések is egyre inkább zátonyra futnak. Az 1989 őszén alkalmazott 12 tanári mintegy fele már elhagyott bennünket nagyobb fizetést kínáló magyarországi állásokba távozva. A fizetésen túlmenően a legnagyobb gond a lakás biztosítása. Kérem — korábbi beszélgetésünk szellemében — a volt Pártfőiskola vendégtanároknak szállására alkalmas részből legalább 20 egység rendelkezésünkre bocsátását lehetőleg rövid határidőn belül, tehát már a tavaszi hónapokban. Egyetemünk a kérdéses épület bármilyen közös használatában készséggel együttműködik.

3. Ma már egyértelmű, hogy egyetemünk új képzési rendje és a kibővült nyelvoktatás együtt hallatlanul megnövelte a kisebb szemináriumi termek iránti igényeket. Továbbá egyre nagyobb igény jelentkezik külföldi hallgatók részképzése iránt, az idén a számuk 100 felett lesz, s ezek további termeket igényelnek. E gondok jelentős enyhítése csak kapacitásbővítéssel látszik megoldhatónak. Ez a helyzet teszi megalapozottá a Köztelek utcai épület iránti igényünket. Szeretném megjegyezni, hogy jelenleg csak a legnagyobb erőfeszítésekkel, az összes tartalék igénybevételevel tudjuk az órák folyamatos megtartását megoldani, holott az új képzési rend és szabad nyelv választás csak az első két évfolyamra terjed ki (órák folynak például a rektori tanácsteremben is). Ilyen körülmények között oktatónk és hallgatóink nagy nyugtalansággal követik a Köztelek utcai épület körüli huzavonákat. Az úgy számonkera negatív lezárása esetén hallgatóink és oktatónk demonstrációja sem zárható ki. Kérem ezért Miniszter Urat, hogy a Köztelek utcai volt IX. kerületi pártház egyetemünknek történő mielőbbi

átadásának ügyét a kormány illetékeseinél határozottan szorgalmazni szíveskedjék.

Budapest, 1990. február 6.

Tisztelettel:
CSÁKI CSABA

Reneszánszát élheti-e a filozófia az egyetemen?

„Belevágtam valamibe, amivel eddig nem találkoztam”
Papp Zsolt az új tanszékvezető

A filozófia tanszék körül évek óta izzik a levegő. A diákság képviselői számtalanszor kifogásolták az oktatás színvonalát, tiltakoztak a tananyag elavultsága, dogmatikussága, ellen. A hallgatói tagozat 1988 nyarán azonnali tanszékvezető-váltást akart, bár végül elfogadta Kiss Arthur megbízatásának egyéves meghosszabbítását. A tanszéken belüli, kibékihételtenek látszó ellentétek közismertek voltak az egyetemi közélet nyilvánosságára előtt, így például a Közgazdász hasábjain is burkolt, illetve nyílt vita folyt a tanszék munkatársai között. Az új évben új tanszékvezető, Papp Zsolt került a filozófia tanszék élére. (Megbízatása 3 évre szól.)

— Eddigi pályafutásod során elsősorban szociológiával, politikai elmélettel foglalkoztál, az utóbbi időben leginkább esszéistaként találkoztunk a neveddel. Úgy érzed jogos a kérdés: nem túlzás-e, hogy rögtön tanszékvezetést vállaltál ahelyett, hogy előbb oktatóként helyezkedtél volna el az egyetemen. Egy filozófia tanszék irányítása mintha kissé távol esne ettől az érdeklődési körölt.

— Hogy egy pályázó tanszékvezetőnek nagyon tanácsos fél-évig-évig ismerkedni azzal a tanárral, hallgatóval, intézményi környezettel, ahol esetleg dolgozni fog, ezzel nagyon egyetértek. Tudom, kevésbé pótolja ezt, hogy egy héten át egy-, két-órás beszélgetéseket folytattam a filozófia tanszék valamennyi munkatársával. A beszélgetéseket folytatjuk, másfelől próbálok — oktatásom kívül — találkoztató kezdeményezni a hallgatókkal. Az egyetem mint közeg annyiban nem idegen, hogy 1973. óta oktatok a bölcsészkaron. A filozófia pedig annyiban nem idegen, hogy szociológusként, majd mindig elméleti

szociológiával, társadalomelmélettel foglalkoztam. Hogy belevágtam valamibe, amivel eddig nem találkoztam — a tanszékvezetésbe? Tavaly őszszel egy héti egyfolytatásban csak ezen gondolkodtam. Aztán úgy döntöttem, hogy megpróbálok.

— Ami a dolog másik oldalát illeti: Az egyetemi tanács annak idején úgy döntött, pályázat útján töltsd be a tanszékvezetői posztot. Eleinte az a hír járta, hogy pályázol, később lekerült a jelöltlistáról, mivel az ELTE-től volt állásajánlatod. Aztán tavaly őszől egyszerűen biztos befutóként kezdtek emlegetni, azzal a szépséghibával, hogy senki sem tudta: pályázatl-e végül is? (Egy Közgazdász cikkből az is kiderült, hogy Csáki Csaba rektorral tavaly november 20-án ismerkedtél meg egy TEK összejövetelen.)

— Az ELTE-től volt állásajánlatom. A múlt év nyarán a jelöltlistán ezért nem szerepeltem, mert nem pályáztam. Augusztus utolsó napjaiban arról értesültem, hogy az egyetem továbbra is nyitott a filozófia tanszék vezetésé ügyében. Szeptemberben beadtam a papírjaimat — nagyon-nagyon sok papírt, s természetesen kitöltve az egyetem idevágó pályázati formanyomtatványait. Úgy tudom, jelentkezésem bejárt az utat — kari tanács, egyetemi tanács, véleményezések, szavazások, mellette és ellene — amit ilyenkor előírászerűen be kell járni. December 10-én kaptam meg Csáki Csabától a papírt, amely a megbízatásomat tartalmazza. Ekkor találkoztunk másodszer. A rektorhelyettes urakat — ez az én mulasztásom — még máig nem volt szerencsém személyesen megismerni. Egyébként 1968-ban végeztem a BTK-n és fölöttem — tehát előttem — végzett pár évvel Jeszenszky Géza, a társadalom-

dományi kar dékánja. Őt huszonegy-huszonkét év után 1989 őszén láttam újra viszont itt az egyetemen.

— Akkor talán térjünk rá a kényen kérdésekre: Ezen a tanszéken két tanszék van. Az oktatók egy része úgy véli, különböző fajta marxizmusokat kellene oktatni; másik részük egy filozófiatörténeti stúdiummal indítana, erre építve azután különféle kurzusokat. A diákok rége óta panaszkodnak arra, hogy hagyományos szemléletmódjuk miatt számos oktatóval nem hogy vitatkoznai, de kommunikálni sem tudnak. Hozzá mersz-e nyúlni a személyi problémákhoz?

— A végén kezdem. Én is azt gondolom: aki guillotine-nal jön, guillotine alatt végzi. Az oktatómunka bizonyos értelemben önmagát minősíti. Akinek van hallgatója és tud kommunikálni a hallgatóival, az eleget tesz a feladatának. Akinek nincs hallgatója és kommunikációképtelen — legyen bár szó az oltárszentségről —, az egyszerűen nem látja el a feladatát és ennek a következményeit le szokták vonni.

Módunk: nyílt rá, hogy az elmúlt pár hét alatt négy fiatal emberrel erősítettük a tanszékét. Kiss Balázs és Beeskeházy Attila modern és posztmodern filozófiai irányzatokat fog oktatni, Szabó György vallásbölcseletet hirdét meg alternatív kollegiumként, Toronyi Gábor pedig — ő a legfiatalabb, tavaly végzett a BTK-n — több újkori filozófiatörténeti kurzusban egyaránt otthonos.

Hogy a marxizmust vagy filozófiatörténetet oktassunk? Hadd részletezzek itt néhány elképzelést, ezek jó része a tanszék ügyszólván egészének támogatásával találkozott, bár egy sor részletet még megbeszélünk, egyeztetünk kell.

(Folytatás a 3. oldalon.)

gyan mentsenek át egy évtizedeken át pusztító, de a saját arcuk szerint újra kozmetizálható rendszert a következő évtizedekre, de legalább arra a néhány évre, ami a nyugdíjaztatásukig még hátra van.

Féjő, hogy ez most nagyon is beleillik a bémulásokkal teletűzdelt otthoni folyamatokba, de mindenképpen méltatlan mindazokhoz, akiknek munkája eredményeként ezek a változások egyáltalán beindulhattak, azokhoz, akik évtizedeken át megfizették és még most is fizetik az árát mindannak, hogy az emberek többségének végre esélye legyen otthon éreznie magát abban az országban.

Olvasgatva ezt a még igyekezetében is felületes tákolmányt, ami legjobb esetben is a világ civilizált részein működő demokratikus rendszereknek csak torz karikatúrája lehet, keserűen kell újra és újra tudomásul vennem, hogy milyen pusztítást okozott az elmúlt negyven év még az egyébként tiszteltre méltó emberek tudatában is, mert a sötét és primitív megoldások mindig találkoznak szemtől szembe törekvésekkel. Ez az egyik főbb oka annak, hogy egy, az indulásánál fogva idegen és romlásba vezető rendszer, találkozáva a már alkaktnál fogva is kivülrőlök cínikus ambícióival, negyven évig mégiscsak működni tudott és minden jel szerint még hosszú ideig működni készül.

Az általánosságokat egy időre mellőzve, röviden ismertetem azt az eredeti elgondolást, ami a demokratikus nyugati országok hasonló intézményeiben működő rendszereket követve a felzárkózást volt hivatva biztosítani, s aminek a most asztalomon lévő tervezet csak szánalmas karikatúrája lehet.

1. A tudományos intézetek, főleg az egyetemi tanszékek demokratikus vezetése abból az alapelvből indul ki, hogy egyetem tanárainak — vagyis mindazoknak, akik az adott nemzetnél szokásos úton megkapták a bizalmat és a jogot, hogy egyetemen taníthassanak, akik a katedrán és a nemzetközli tudományos életben a közösségnek bizonyították rátermettségüket — nem kiváltsága, hanem kötelessége a vezetésben való részvétel.

2. Egyetlen bizalmat kiérdemelt és kapott emberrel se történjék meg az, hogy a feje fölött átnyúlva a sorsában őt érintő kérdésekben döntés születessen.

3. A tanítás pusztítóan nehéz munkájában osztozóknak, akik szerte a világban még ma is inkább missziót teljesítenek, mintsem egy jól menő üzlet hasznán osztozkodnak, mindenütt különleges igényt tartanak arra, hogy az iskolát, ahol naponta megfeszítik őket, a magukénak érezhessék.

4. Az egyetemek tanárait nem vezetni kell. Abban az értelemben, ahogyan az Kelet-Európában szokás volt, semmi esetre sem. Ha egy egyetem tanárát öreg koráig egy másiknak kell vezetnie, akkor ott valami nagy baj van. A katedra helyett a krumpliföldeket kellett volna választania.

(Folytatás a 2. oldalon.)

TDK-konferencia április 23–27.

Az 1990 évi TDK-konferencia időpontja 1990. április 23–27. A jelentkezési lapok leadási határideje: március 2-a. (I. emelet 148-as szoba, HTT iroda). A dolgozatok beadási határideje: március 5-e. A díjkiosztó ünnepség május 3-án lesz.

Aranygyűrűs doktoravatás

Komárom megyében a legnagyobb a halandóság

Daróczi Etelkát, az MTA Regionális Kutatások Központja tudományos munkatársát, február 2-án az egyetemi tanács kitüntetéses doktorrá avatta. Az ünnepségen megjelent Szűrös Mátyás, a Magyar Köztársaság ideiglenes elnöke. Daróczi Etelka rövidesen ismertette doktori értekezésének téziseit, amely a magyarországi halandóság területi eltéréseivel foglalkozott. Mint mondta, „ma sincs igazi válasz arra a kérdésre, hogy az élet-

esélyek második világháborút követő, mintegy húsz éve maradt, látványos javulása miért nem folytatódott a hatvanas évek közepétől, illetve, hogy bizonyos életkorban, főleg a férfiak körében miért emelkedett a halandóság...

A cél az volt, hogy megismerjük a halandóság 1974 és '84 közötti különösen gyors emelkedésének területi jellemzőit, illetve vejejáróit. Huszonhat európai ország halandóságának 1950. és 1985. kö-

zötti alakulását tekintve, tartós stagnálás vagy visszaesés Magyarországon kívül csupán Bulgáriában, Csehszlovákiában, Lengyelországban és Romániában volt, tehát kizárólag olyan országokban, amelyek a hazaihoz hasonló cipőben járnak. Az a sors, amely ezen országok népeinek jutott osztályrészül, az emberi szervezet messzemenően károsítja. A 26 ország lakóinak várható élettartama szoros és szignifikáns összefüggést nem az egy főre jutó bruttó nemzeti termékkel, hanem egy infrastrukturális mutatóval jelzett...

A területi eltérések fő tényezőjévé — mind a férfiak-

nál, mind a nőknél — a negyvenesek halandósága vált, míg régen elsősorban a csecsemőhalandóság szeri-t differenciálódtak a megyék. Nemcsak a hagyományosan rossz halandóságúnak mondott Borsodban vagy Szabolcsban élnek méltatlanul rövid életet az emberek. A korábban még viszonylag jó kilátásokkal kecsegtető Fejér, Komárom és Veszprém ma az ország legmagasabb halandóságú megyéi közé tartoznak. Komárom megyében mindkét nem halandósága kirívóan magas, ami megkülönböztetett figyelmet indokol...

Igen rossz a helyzet az öttizedes se nem város, se nem falvakban. Az ennél kisebb községekben a nők életésszéje valamelyest jobb, a férfiaké változatlanul rossz. A kis és közepes városok kedvezően befolyásolják mindkét nem várható élettartamát. A legnagyobb városok azonban csak a férfiaknak előnyösek, a nők számára — különösen fiatalabb korban — határozottan károsak...

A műveltség döntően befolyásolja az életmódot, az ismeretek segíthetik a romló körülményekhez való alkalmazkodást, a konfliktushelyzetek megoldását... Eppen ezért Daróczi Etelka kulcsfontosságú

gúnak tartja, „hogy a személyniség fejlődésének hivatott szolgálatát — az oktatás és a kultúra — a legelső helyre kerüljenek a társadalmi prioritások között. Meggyőződésem, nem a külső segítségem, hanem az itt élők egészségén, tudásán és akaratán múlik az ország sorsa...”

Tudomány a jutalmául az egyetemi tanács Daróczi Etelkát kézfogással „sub auspiciis Rei Publicae” kitüntetéssel doktorrá avatta. Szűrös Mátyás rövid beszédében köszöntötte a kitüntetettet, majd átadta neki a Köztársaság címe-revel díszített aranygyűrűt.

H. E.

„Demokrácia amúgy csokornyakkendős, reformkommunista módra”

(Folytatás az 1. oldalról.)

5 Egy egyetemi tanszék esetében minden lényegesebb kérdésben (legyen az szakmai vagy személyi érintő) a tanszék tanácsa dönt, amelynek például Németországban Docentől fölfelé, angolszász egyetemeken Associate Professortól fölfelé mindenki munkaköri kötelességénél fogva tagja.

6 A tanszéki tanács tagjai ugyancsak munkakörük kötelességként, általában két-öt, maximum hároméves periódusra kiterjedő forgási rendszerben váltják egymást a tanszék „vezetésében”, ami egy tanszék működtetéséhez minimálisan szükséges adminisztrációt és személyi problémákkal való terhes elfoglaltságot jelent.

Itt állunk meg egy szóra és hasonlítjuk össze a válaszokat, amelyeket egy és ugyanazon kérdésre a világ különböző pontjain adnak. Egy demokratikus működő rendszerben a „vezetés” munkaköri (terhes) kötelesség. Nem kell ezt külön magyaráznom, mégis felhozok két gyors példát, ami tanulságos lehet. Németországban az Aachen Egyetemen a hároméves forgási periódust éppen ottjártamkor szavazták le a kettőre, mert senki sem akart olyan hosszú ideig tudományos munkájában, nemzetközi kapcsolatainak ápolásában hátrányos helyzetbe kerülni. A Dél-afrikai Köztársaság második legnagyobb egyetemé-

nek (University of Natal) meghívását pár hónappal ezelőtt volt szerencsém kézhez kapni. Egy Associate Professor-i állást ajánlanak benne és már rögtön a meghívásuk elején figyelmeztetnek arra, hogy a kinevezéssel együtt az egyik matematikai tanszékük vezetésének rotációs rendszerében is részt kellene vennem. Ez a néhány morzsa is elég, nincs szükség arra, hogy néhány amerikai egyetem legendás demokráciáját is felhozzam.

A még mindig Marx Károlyról elnevezett közgazdasági egyetemen, alig egy-két évvel ezelőtt még a legutolsó szakszervezeti bélyegbeszédő posztjaért is késhegyig menő harc volt. Hatalmas folyosói és kocsmai csatározások, amelyekben nemritkán a résztvevők édesanyjának a múltját is felhívortogatták. A pozíciókért való kaparástól és nyűszítéstől volt hangos a Dunapart, és ugyanezt a zajt hallom ma is, mit sem számít az, hogy azóta közénk került az Atlanti-óceán.

Alljunk itt meg ismét egy pillanattal és adozzunk tisztelettel a béka méretének, aminek egy negyvenéves sötét gyakorlaton és még zavarosabb elméleten nevelkedett, vagy annak egyik árnyéksején befutott kollégánk távra maradt száján egyszer majd kell csúsznia. Gondoljuk át a megrázkódtatás nagyságát, amit majd át kell élnie, amikor végre eljut a tudatáig, hogy az esetleg

észre sem vesszük a benne rejlő súlyos problémát. Ugyanis — félreértés ne essék — itt nem arról van szó, hogy egy tanszék tanáregyéniségei maguk köré iskolát teremtenek, mint ahogy az elsőrendű kötelező volt, iskolát, amire szabadon csatlakozhatsz, vagy amitől távol maradhatsz, hanem a rektor majd az eddig használt kocsmaizú csatározásoktól távolról sem befolyásmentesen kinevez valakit, aki mondjuk, 15 évig most már arra hivatott, hogy a többieket vezesse. Aki jó akként, vagy rossz félistenként majd „összefogja a tanszék tudományos munkáját”, ha kell, mosolyog és elsimít, szigort, pénzt és kiváltságot oszt rendületlenül.

Az ilyen gondolkodás mélyen legfőbbörz primitív egyéni ambíciók állnak. Legtöbbször, de nem mindig és ez az egész ettől érdekes. A gondolkodásuk mélyen sokszor az a hit áll, hogy vannak olyan különleges képességekkel megáldott emberek (és legtöbbször magukat helyettesítik bele

be a képletbe), akik arra születettek, hogy más embereket mindhaláláig irányítsanak.

Ahelyett, hogy ennek a szemléletmódnak a boncolgatása közben eltevérdnék a megannyi történelmi ellenpélda utóvesztőjében, éppen a Matematikai Intézet munkatársainak egy közelebbi példát is javasolhatok. Vegyük analízis alá Szép Jenő vezetési periódusának utolsó tíz évét, gondolják végig a már szinte mindenütt jelen lévő torzulásokat és adják mindehhez hozzá, hogy egyelőre Szép Jenő kvalitású ember közé a láthatáron sincs. Lehet rajta elgondolkozni. Soha nem leszek képes elhinni, hogy az intézetünk csupa olyan emberből áll, aki vagy érzék nélküli a demokráciát illetően, vagy érdekelt az érzéknelküliségben. Hogy még világosabb legyen, most közvetlenül fordulok néhány olyan emberhez, akik az intézet jövőjének formálásában minden bizonnyal meghatározó szerepet fognak játszani.

1. Először Denkinger Gézárt kérem meg arra, hogy

felelősséggel gondolja át

a matematika tanításának jövőjét

2. Másodsor Gyurkó Lajoshoz fordulok, Denkinger Gézához hasonlóan ő is az egész egyetem egyik kiemelkedő tanáregyénisége. Mindent tud és mindent tapasztalt, amit tanár egy hosszú pályán megtehet. Sokáig ő is a periférián körvergődött, és nem csekély fáradságunkba került, hogy annak idején felkészültségének és rátermettségének megfelelő igazgatóhelyettesi pozícióba került. Ha valaki, hát ő jól tudja, hogy mennyire fontos a mi számban, hogy az iskolát magunkénak érezzük, ahol mindenki, aki egy kicsit is tanárnak született, naponta a csontjait levetkőzni kényyszerül. Demokráciából sem szorul korrepetálásra. Ő valóban sokat tehet annak érdekében, hogy az intézetben végül is egy valóban demokratikus működési szabályzat szülessen.

3. Lajos Sándorhoz is lenne mondandóm. Nemzetközi szinten ő az intézet legjobban ismert és elismert matematikusa, Harmincévi sikeres tudományos munka, harmincévi tanítás és ugyanannyi évi melőzés áll mögötte. Eny vagy tizenöt évet dolgoztam vele együtt és soha nem tudtam volna a munkámat úgy végezni, ha nem számíthattam volna mindig megbízhatóságára, vitathatlan egyenességére, világos és részrehajlás nélküli értékrendszere. Gondolják végig, hogy meddig akar még távolmaradni egy olyan intézet közvetlen irányításától, amelynek ő az egyik legjobb szakembere. Tegyen ő is azért, hogy végre otthon érezzük magunkat a saját helyünkön.

4. Varga Józsefet ugyanerre kérem. Hozza vissza magát újra a matematika tanszékére. Hosszú és helyenként kemény vitáink a tanszéknek közismertek voltak. Ennek kizárólag az volt az oka, hogy a politikai nevezetnek erősen különböztek és ahogyan én őt ismerem, azok még ma is erősen különböznek. Azt már kevesebben tudják, hogy világos és tiszta elhíváséért mindig is sokra értékeltém, és értékelem ma is. Sok hosszú csendes beszélgetés is áll mögöttünk és ma sincs semmi kétségem arról, hogy egyenessége és világos kitartása a legjobb magyar hagyományokból táplálkozik. Ő kommunista volt és feltehetően ma is az. Nos, ez megtörtént mással is. Csak hogy van egy lényeges különbség is. Ő elveiben végig tiszta és következetes tudott maradni. Egy rendszer, amit sokáig ő is támogatott,

úgy bukott meg, hogy őt nem szennyezte sár.

Ha kommunisztában egyáltalán lehet tisztelni valakit ebben az országban, azt nála megtalálhatjátok. Az utolsó tíz év egyik torzulásaként ő már régóta az intézettől elfordult. Itt az ideje visszajönnie. A jövő Matematikai Intézetében rá minden szempontból szükség van.

5. Gáspár Lászlót óriási tapasztalataért és senki máséhoz nem hasonlítható speciális okosságáért mindig nagyra értékeltém, népi-harmatos filozófiája sokszor elszórakoztató. Nos, hát ő nem nagyon hisz a demokráciában. Ennek az az egyszerű oka, hogy ő

már túl sokat látott ahhoz, hogy ilyesmiben higgyen. Túl sokat, de nem eleget. Senki sem vitatja, hogy a túlélési-képesség legjobb népi hagyományai nála valamiféle egészen különlegesen magas fokon találkoznak és sajátos ízü megközelítései sajnos legtöbbször celba találnak. De nem mindig. Laci bácsinak is meg kell egyszer értenie, hogy a demokrácia nem rózsaszínruhás süldőlánykák teadélutánánál összekötött szórakozása. Az a világ egy jelentős részén működik. Espedig nem is akár-

hogy. Ráadásul otthon most szinte minden az újrakiépítés folyamatában van. Az építkezés egyetelenül nehéz dolog, de optimista természetű. Itt cinizmusnak nincs helye még abban a jól eladható népi-harmatos formában sem, ami az övének sajátja.

6. Meszéna György szerepe és pályája több, mint elgondolkodtató. Csillapíthatatlan törekvései vágyát szemlélve nehéz eldönteni, hogy egy komédia, vagy egy tragédia szemtanúi vagyunk.

Egy cirkuszi mutatóványos négyes szaltója

egy főka válláról egy biciklivel medve térdére csak egyfélére leeres olesó azokhoz képest, amiket ő tucajtával volt képes végrehajtani az elmúlt harminc év alatt, és az egyik legutolsó információim szerint most újabb bravúrra készül. Kedves Gyunka, szerinted hol a határ? Igazán szükség van arra, hogy ezt végre valaki a földre ordítsa vagy leállsz magadtól is?

7. Szép Jenőről a legnehezebb bárumt mondanom. Sajnos, úgy tűnik, hogy a sok tiszteletreméltó tulajdonsága közé a demokrácia respektálását csak utolsónak sorolhatjuk. Ő másban hisz és másfajta utakat használ. Ez részben következik a korból és szerepből, amit megélni kényyszerült, de belejátszanak speciális személyi körülményei is, amelyek még most is erősen motiválják. Hogy hogyan tudott egy sötét korszakban egy viszonylag zöldellő periódust teremteni, az külön tanulmányt érdemelne. Vezetési stílusát egy elmúlt sötét kor árnyéksejéhez igazította, de ez már a múlt. Már az utolsó tíz év felelősségei és torzulásai is figyelmeztethették, hogy ebből a típusú vezetéstől már senki

se kér, sem közvetlenül, sem közvetve. Mégis most realitás esélye van annak, hogy ez meghosszabbodjon. Nagy kihívás ez otthon mindenki számára, még akkor is, ha ezt sokan nem veszik vagy nem akarják észrevenni.

8. Forgó Ferenc van a legnehezebb helyzetben. Neki vitathatatlanul van hajlama a demokrácia iránt és nemzetközi tapasztalatai is ebbe az irányba tolják. Ugyanakkor ez némi ellentmondásban van az őt körülvevő realitással nem mindennapi erejével. Sajnos távolról sem biztos, hogy ő az erős egyéniség, aki egy demokratikus áttörést az adott körülmények között végrehajtani képes. Nem kétséges, hogy eddig is tett már valamit, de ne siessünk annak értékelésével. Ez a tervezet most egy nem mindennapi visszarendeződést mutat. Nem lehet neki se könnyű egy demokratikus hajlandóságot, egy megszerzett szélesebb látókört és némi ebbe az irányba kényesítő külső erőt saját, nagy elődöktől örökölt belső ellenérzésével összeegyeztetni és figyelmen kívül hagyni a cinikusok ama kórusát, akik egyszerűen annak a

hülyének nézhetik őt, aki maga alatt vágja a fát.

Nos, mint mondtam, az értékelést későbbre kell halasztani Valamire viszont már most szabad sokáig várunk. Ha ő valóban úgy gondolja, hogy az intézet tagsága most már végre tényleg beleszólhat sorsának intézésébe, akkor egy hevenyeszve összetakolt szervezeti szabályzat nem elegendő. Ha itt egyszer majd szavazásra kerül a sor, akkor mindenkinek alkalmat kell teremteni arra, hogy felelősséggel átgondolt, egvással versenyzetethető rendszerek között választhasson. Ha nem akarja az elmúlt évtizedek sötét emlékü választásait újra felidézni, akkor ezt a munkát azonnal el kell végeznie. Nem fog nagy fáradságba kerülni néhány, valamivel demokratikusabb alternatív javaslat ki-

dolgozása, például rögtön egynek ott van az eredeti változat, aminek a működését a világ annyi táján bárki nyomom követheti.

Végül az intézet több munkatársához szólok. Egy hihetetlenül sötét, felörlő, mindnyájunk lelkében nyomot hagyó korszak lezárására most sokkal nagyobb esélyetek van, mint ennekelőtte bármikor. Az, ami a közeljövőben itt történni fog, az túlnó az intézet keretein. Nem lehetetlen, hogy példaként szolgálhat végre más intézeteknek és tanszéknek is. Erre az igény és az erő már régóta megvan, meg kell találnotok a módját, hogy élni is tudjatok vele. A cselekvésből való kivülmaradás, a fáradt

félreállítás most megbocsáthatatlan mulasztáshoz vezet.

Fel kell ébredni ehhez a folyamathoz, s meg kell tenni mindent, hogy sorsotokat végre a saját kezetekbe véve megkíméljétek magatokat azoktól a torzulásoktól, amelyeket annyian végigélnek kényserültünk. Most lehet higgadtan, körültekintően előre haladni. Az ehhez szükséges csapkodást mi már elvégeztük és fizetünk is érte, ahogyan az illik. Most rajtatok az is függ, hogy sikerül-e egy valóban demokratikus rendszert formálnotok, vagy visszazuhantok az átfestett mocsárba. Nem kívülállóként figyelem az eseményeket, nem szándékozom végleg az Egyesült Államokban maradni. Egyszer én is hazamegyek és nem mindegy, hogy milyen rendszerben kell a munkámat újrakezdenem.

Remélem, lesz erőtök befejezni azt, aminek az elindításánál még én is jelen voltam. Most már nem maradt más hátra, mint hogy Forgó Ferenc néhány hozzám intézett kérdésére válaszoljak. Azt hiszem, hogy ezek után a „Matematika tanszék vezetésére tett személyi javaslataimról” már nem kell beszélnem. Magamról csak annyit, hogy az itteni egyetemen kemény feladataim vannak és pár napja tagja lettem a Mathematical Association of America-nak. Úgy tűnik, hogy egyelőre maradok, addig is üdvözlök mindenkit és a munkátokhoz sok sikert kívánok.

Hegedűs Miklós
San Antonio, Texas
1990. január 22.

több évtizedes pedálozás, helyezkedés és intrika

sár és pofon mind hiába volt. Aldozatos tevékenységét és mindent elsöprő igyekezetét nem fogja koronázni egy nagyméretű zománczott tábla, ami a szükségesnél körülbelül háromszor nagyobb betűkkel azt van hivatva hirdetni, hogy most már holtá napjág szemétdombjának ő az első számú kakasa. Nézzük majd meg az arcát, amikor idős kora ellenére tudomásul kell vennie, hogy a „vezetés”, ahogyan a rózsaszín álmaiban elképzelte, nem egy egész napos elfoglaltság, hanem vissza kell mennie tanítani, dolgozni, pontosan ugyanúgy, mint bárki másnak. Ma Magyarországon még íhlet kell ahhoz, hogy átérzessék a lenyelni kényeszerülő szájj megpróbáltatásait.

Igy természetesen nem csoda, hogy ilyen működési tervezetek születnek. Hiszen a demokráciát éppen azért találták ki néhány ezer évvel ezelőtt, hogy az ilyen törekvéseket legalábbis időlegesen korlátozzák.

Az egész tervezetet nem idézhetem. Gondolom, az intézet titkárságán bárki hozzáférhet. Néhány részletet mégis kiragadnék, mert erősen jellemzik a most oly szívesen hangoztatott demokrácia tudatosan zavaros felfogását:

a kocsmákban felállított szorítókbá, fel lehet gyürni az ingetek ujját,

elő lehet venni a negyven évig használt, de még mindig jól működő, mocsos kis fegyvereket is. Menjétek, ha ez nektek még ma is hiányzik.

De nézzünk egy másik nagyon is ismerős és jellemző idézetet a tervezetből:

„Az intézeti tanszék- és kutatócsoport-vezetők közvetlenül

irányítják az egységükre háruló feladatok teljesítését és személyesen is részt vesznek egységük oktató-nevelő és kutató munkájában.”

Ugye milyen ismerős? Ugye milyen sokszor hallottuk már ezt a megfogalmazást? Ez már olyan mélyen ott van legalább két generáció tudatában, hogy

Renezsánszát élheti-e a filozófia az egyetemen?

„Belevágtam valamibe, amivel eddig nem találkoztam”

Papp Zsolt az új tanszékvezető

(Folytatás az 1. oldalról)

Indokoltnak látjuk, hogy az oktatói filozófiai, filozófiatörténeti anyagot közelebb hozzuk a huszadik századhoz, annak is második feléhez. Szaporítani akarjuk az alternatív kollégiumokat, illetve azt szeretnénk elérni, hogy minden oktatónk saját, egyben sajátos témakínálattal rendelkezzen, és választani lehessen a témák között.

Igazodni akarunk az egyetem profiljához, a hallgatói igényekhez, éppígy a kortörténet bizonyos szellemi kihívásaihoz. A BTK-n indokolt lehet a filozófiatörténet teljes „letakarása” az oktatásban. Nekünk *súlyoznunk* kell. Egy példa. Napjaink hazai politikátörténete a jogállamiság, az alkotmányosság, a legitimitás stb. eszméiben értelmezi magát. Következésképpen kikerülhetetlennek látjuk annak a 17–18. századi állam-, jog- és morálfilozófiának a felvillantását, amelyben

nyekhez, éppígy a kortörténet bizonyos szellemi kihívásaihoz. A BTK-n indokolt lehet a filozófiatörténet teljes „letakarása” az oktatásban. Nekünk *súlyoznunk* kell. Egy példa. Napjaink hazai politikátörténete a jogállamiság, az alkotmányosság, a legitimitás stb. eszméiben értelmezi magát. Következésképpen kikerülhetetlennek látjuk annak a 17–18. századi állam-, jog- és morálfilozófiának a felvillantását, amelyben

Papp Zsolt (45 éves, nő, egy gyerek apja) 1968-ban végezte el az ELTE Bölcsész Karának történelem-filozófia szakát, 1974-ben pedig a pszichológia szakot. Az egyetem befejezése óta a Társadalomtudományi Intézet tudományos munkatársaként dolgozott. Az intézetben részt vett a társadalmi struktúra, értékviszonyok, rétegződés, egyenlőség, és tudat témákkal kapcsolatos vizsgálatokban, társszerzője több ezzel kapcsolatos kötetnek. Ugyancsak bekapcsolódott az intézet politikai rendszerrel, államélettel illetve szociáldemokráciával kapcsolatos munkáiba. 1979–84. között a Magyar Televízió Túlélők című adásainak vezetője volt.

Közelebbről a német filozófia, szociológia és társadalomelmélet korábbi és jelenkori történetét foglalkoztatja. Az e témakörben írott tanulmánykötetei: A válság filozófiájáról a konzensusz szociológiájáról (1981), Hétköznapok és filozófiák (1982), Konzensusz és kihívás (1985). Modern polgári társadalomelméletek (1987, társszerző). Publicisztikai írások gyűjteménye a Kormetszetek című kötetben (1985).

1990-ben kívánja benyújtani nagydoktori disszertációját, témája a nyugatnémet társadalomelmélet a nyolcvanas években.

1973 óta oktat (1978 óta másodállásban) szociológiát az ELTE BTK Szociológiai Intézet és Továbbképző Központ munkatársaként. Tíz éven át tanított szociológiát az MSZMP Budapesti Bizottság Villányi úti Marxizmus–Leninizmus Eszt. Egyetemén.

Részt vett több folyóirat szerkesztési munkában (Filozófiai Figyelő, Medvetánc, Világosság), jelenleg a Szociológia főszerkesztője. Tagja az MTA szociológia–demográfiai tudományos munkabizottságának.

galma, értelme és értéke —, amelyet a hazai tradíció egy nagyon vonzó, ám nagyon relativizálódott érvényű hegelimarkxi *egyszólamúságban* közvetített —, tehát a fejlődés jelentése alapvetően pluralizálódott az elmúlt két évtizedben, hiszen többféle fejlettség, többféle haladás létezik manapság egymás mellett a földgolyón. Erről is szólnunk kell.

Melyek a ma prosperáló s egymástól igencsak különböző munkakultúrák egyén-közösség relációinak sajátosságai, Svájcól az NSZK-n át Finnorszáig, Dél-Koreától az USA-ig? Egy filozófia tanszéknek valami ilyesmire kell hozzáfűlnie egy közgazdasági egyetemen, nemde? Melyek a manapság domináló társadalmi régiók szellemi, mentalitásbeli specifikumai; mennyiben más a francia, a germán, a japán, az angol és az orosz, vagy éppen ukrán gondolkodásmód, valóság-reprodukció, kommunikációs szerkezet? Rokoni hatók vagyunk-e valakivel? S melyek a hazai huszadik századi gondolkodás- vagy társadalomtörténet főbb szereplőinek — *Prohászka Ottokár és Lajos, Szekefi, Németh László, Karacsony Sándor, Lukács, Bibó, Hamvas Béla, Szűcs Jenő* stb. — máig érvényes mondandói? Szeretnénk külön kollégium keretében hozni az *izmusokat*, most csak a szabadság kontra egyenlőség — *Hayek, Rawls, Nozick* — frissbe neoliberalis teoretikára gondolva. (Úgy tudom, ezirányú tájékozódás már folyik egyik-másik szakkollégiumban.) Persze, a fentiek javarészt vágyálmok, elképzelések.

Azt gondolom, manapság a filozófiaoktatásnak — egy közgazdaság-tudományi egyetemen — a kortörténet névében, a kurrens szellemi világok sokféleségében kell mozognia. Válaszolni, közvetíteni kell

A kor lebilincselő izgalma kétértelműségeit,

gazdag szellemi többszólamúságát. Ebben az értelemben *alkalmazott*, vagyis *kor-követő* filozófiára van szükség. Még kell találni azokat a pontokat, ahol az itteni szakmai-elméleti

Képzést ki tudjuk egészíteni. Végül olyan oktatókat szeretnénk felvezetni, akik segítenek eligazodni a hazai mindennapi élet, a politikai, jogi, erkölcsi, művészeti kultúra igencsak forrongó világában.

— A tanszékvezető személyével kapcsolatos viták során fölvetették, hogy ne feltétlenül legyen marxista a filozófia tanszék első embere. Te nyilván vállald a baloldaliságot. Ezen felül eddig egy-két alkalommal a néhai MSZMP KB fennhatására alá tartozó intézményben dolgoztál. Nem érzed-e úgy, hogy át kéne engedni a kezdeményezést (így a vezető posztokat) a jobboldalnak?

— Hogy a Társadalomtudományi Intézetben az MSZMP KB közvetlen fennhatósága érvényesült, ezt most hallom elő-

én a tekintélyellenes racionalizmust válialom.

Ha szabad két szót szólni magamról: fiatal emberként — másokkal együtt — *Marx, Weber, Lukács, Gramsci*, a frankfurti iskola, a budapesti iskola olvasója és szimpatizánsa voltam. Ennek a gondolatvilágnak jórésztében mindig jelen volt annak állítása, hogy a marxizmus nem tételes világképet, hanem az európai (s azon is túli) társadalom szemlélet és műveltség kialakulás-történetének megértéséhez kulcsfontosságú, egyben korhoz kötött érvényességű ismeretkészlet. Amelyet más, nem kevésbé fontos kulcsokkal kell társítani. A magam szerény

módszán próbáltam néha ezeket a kulcsokat is megkeresni. Amivel — ha még él a múltból — alapvetően le kell számolni, az az a hit, az a legitimitási igénylő bizonyosság, amely szerint egy filozófiai elmélet birtokában a társadalomtörténet és az emberi élet alapvető kérdéseit székszeptist és vitát kizáróan, egyszer és mindenkorra meg lehet válaszolni. Ennek vége — már húsz éve vége volt —, amit azért is érdemes kiemelni, mert mostanság éppen nem *marxista irányból* magintacsak jelentkezik a mindent megoldó doktrínér bizonyosság.

Doktrínérségből doktrínérségbe: hazai specifikum.

Ugyanakkor azt gondolom, hogy a filozófiai interpretáció szintjén tudni kell felmutatni azokat a minőségeket, azokat az instrumentális és kommunikatív normákat, amelyek a társadalmak állapotait — éppen a *világtársadalom* korában — megkülönböztetik. Mindez az oktatás szempontjából csak annyit jelent, hogy egy univerzumot különböző világnézetű oktatók bevetésével kell vizsgaadni, reprezentálni.

— Eddigi pályád során — gondolom — legfeljebb a Tudósokkapcsán kellett számottevő szervezőmunkát végezned. Itt azonban sokkal komolyabb menedzselési feladatokkal, nehézségekkel kellett szembenézned. A kurzusokhoz szükséges szövegek, szöveggyűjtemények kiadása itt sokszor időrabló iszapbirkózást igényel. Tudod-e például, hogy a könyvtárban, melynek szakanyagait a szaktárszék elképzelése alapján állítják össze, szóval, hogy a szabadpolcokról például jelentős részben szovjet szerzők 10-20 évvel ezelőtti könyveit veheti le ez érdeklődő diák?

— A könyveket majd leszedjük a polcra!

A kurzusokhoz szükséges jegyzetek, szöveggyűjtemények proceduráival is megbirkózunk valahogy. Két megjegyzést ehhez. Minden mulasztás dacára az elmúlt húsz évben a világ-filozófia kiemelkedő szerzői jelenlétének megmagyarul, kitűnő fordításokban. Ezt kell olvasni — *könyveket* kell olvasni —, kevésbé szöveggyűjteményeket, hát még interpretációkat. A másik: a következő években a hazai filozófiai kultúra megújulásával számolhatunk. Részen, mert visszatérnek a szel-

lemi életbe a hetvenes évek elején exkommunikált, s közismerten igen tehetséges teoretikusok. Másrészt a világ — elnézést a közhelytől — megintcsak eléggé bonyolultá vált. A nyugati történelemelméletek úgy látják, hogy ott a történelem véget ért. A mi régióink fölött nézvést a történelem csak most kezdődik. Ez a felemás helyzet a filozófia melegágya. Éleslőt fantáziára, minden eddigénél komplexebb áttekinthetőségre van szükség.

K. S.

az angol és francia felvilágosodás már exportálta ezeket

a — Közép-Kelet-Európa számára örököz — témákat. Ebben segít a *Fejezetek a társadalomfilozófiai gondolkodás történetéből* című filozófiai antológia-sorozat, amelynek első kötete *Biró Zoltán* szerkesztésében 1989-ben jelent meg az Aula Kiadónál. Várjuk a két következő kötetet. Egy másik példa. Divattéma a modernizáció. Az egyetemen ennek — volt szerencsém olvasni az írásait — kiválóan képzett közgazdász-teoretikus és szociológus oktatói vannak. A magunk részéről prezentálni tudjuk azt a közel tizenöt éve folyó nyugat-európai vitát, amely a *kulturális-történeti modernség* mi-benlétének értelmezéséről folyik, eléggé szembeállítva a németeket és a franciákat. A modernség védelmezői — akik többnyire németek — a poszt-modernség szószólóival — akik javarészt franciák — találják magukat szemközt. Európa fele tájékozódó hallgatóknak nem lehet erről nem szólnunk az oktatásban.

Ha jól látom, hallgatói érdeklődést követünk, amikor — mint már említettem — alternatív szeminárium formájában meghirdetjük a *vallásfilozófia* főbb irányzatainak történetét. *Valesicsák Imre* munkájának köszönhetően ugyancsak ebben a félévben — váltott előadók-kal, a szakma legjobbjaik bevonásával — *tudományelméleti, ismeretelméleti* alternatív kollégiumot írunk ki. *Hardi Péter* folytatja sikeresnek bizonyult szemináriumát a *amerikai politikai rendszer „filozófiájáról”*; távlatilag *ottani* politikológusok, filozófusok és gyakorló politikusok alkalmi meghívását, beiktatását tervezve az oktatásban. Reméljük és várjuk, hogy a hallgatók a téma adekvát nyelvében fognak majd hozzászólni a *bargaining power*-hez. Jómagam a nyolcvanas évek *nyugatnémet társadalomelméletéről* — *Habermas, Luhmann, Münch, Willke* — szeretnék szólni. Ezek az urak

arról csatáznak, hogy mitől működőképes egy mai társadalom.

S hogy mi ennek az ára. Részben tanszéki erőkre, részben külsőkre támaszkodva *tematikai, kínálatbővítést* tervezünk az 1990–91-es tanévre. Francia és német történelemfilozófia és antropológia, orosz 19. századi gondolkodás- és társadalomtörténet (és ennek hatása a szovjet marxizmusra), több előadóra tervezett marxizmus- és sztálinizmus-történet, politikai filozófia, ideológiálmélet-történet, aztán 20. szá-

zadi „szellem-történet” (kik azok a németek?) szerepel az étlapon. Keressük az oktatókat néhány témára. Még ha más tanszék kompetenciáját érintjük is, (amit szeretnénk elkerülni), mindenképpen kívánatos szólni arról a *formáció- és társadalomszerkezet-elméleti* vitáról, amelyet profi marxista történelem- és teoretikusok folytatnak közel tíz éve az angolszász terepen. A *társadalmi fejlődés* E-

„Ez a névváltoztatás a retikulálásnak a leggerincelenebb formája. Miért kell nevet változtatni, mert ez a trend? Nem marxizmus—leninizmus egyetemnek hívták, hanem Karl Marx Egyetemnek! Marx egy szerző volt, miért kell ebben visszavonulni? De akárkiről is neveznek el az egyetemet, ugyanígy járhatnánk vele, mint Marxszal, hisz mindenkiben van valamilyen töltés, ilyen, olyan, amolyan. Nem az a fontos, hogy nevet változtassunk, hanem, hogy csináljunk egy jó egyetemet!”

(Egy filozófiaoktató)

„A rektornak ebben a kérdésben korábban az volt a határozott véleménye, hogy ne változtassunk nevet. Ugyanis három hónappal ezelőtt már a Rajk László Szakkollégium is felvetette ezt a témát. Most egyfajta pálfordulás figyelhető meg, a rektor ráállt, hogy nevet változtassunk, megpróbál lobbyzni? Persze ebben nincs semmi kivétel, hisz a rektor is változhat és változhat a véleménye is. Engem nem zavar a Marx Károly név, de lehet, hogy később igen, ha majd megkérdezik tőlem, miért éppen a Marx Károly egyetemet végeztem el. Viszont ha már változtatni kell, én szívesen szavazok arra, hogy Budapestestről nevezzék el az egyetemet.”

(Egy HT-tag)

„En örülnék, ha megváltozna az egyetem neve, amiatt, mert az a véleményem, hogy Marx Károly a közgazdaságtudomány terén nem alkotott olyan nagyot és olyan maradandót — mint ahogy az ez is bizonyosodott —, hogy igazán büszkén viselhetné egy magyar egyetem a nevét. Volt nekünk a közgazdaságtanban

néhány olyan gondolkodónk, aki megérdemelné, hogy egy magyar közgazdaságtudományi egyetem felvegye a nevét. Marx Károly, akinek az elméletét lehet nem szeretni, mindenképpen nagy ember volt, de talán nem a közgazdaságtudományban, hanem egyéb tudományágakban. Az az igazság, hogy Széchenyi István, akinek a nevét többen felvették, már eléggé megszokottá vált azáltal, hogy sok helyen előfordul. Mindennek ellenére mindenképpen változtatni kell, mert Marx Károly neve egy szimbólum volt, amely szimbólumnak az értéke — most már általánosan elfogadott —, hogy lejárt.”

(Másodéves hallgató)

„A Közgazdaságtan a névváltoztatásról szóló cikk olvasása nyomán fogalmazódott meg bennem néhány gondolat. Úgy éreztem, hogy amikor a névváltoztatás mellett szóltak, akkor talán valahogy elfelejtették Marxnak a közgazdasági munkásságát, az eredeti elméleteit, természetesen együtt azokkal az elméletekkel, tétel-ekkel, amelyeket ma már meghaladott a kor, és inkább a jelenlegi gazdasági problémákat tulajdonítják neki. Pedig még a nyugati tankönyvekben is, például Samuelson könyvében is megfelelő fejezetet szentelnek Marxnak. Elhagzott továbbá egy olyan érvelés is, hogy azzal, hogy az MKKE nevet változtat és például Budapesti Közgazdasági Egyetem lesz, azzal talán a nemzetközi reputációja is növekszik az egyetemnek. En ezt a kérdést nem így látom. A névváltoztatás nem feltétlenül vonja maga után a reputáció növekedését. A közgazdasági egyetem a külföl-

Ne legyen Marx a nevem?

A legutóbbi egyetemi tanácsülésen jelentette be a rektor az egyetem névváltoztatásának lehetőségét azzal, hogy a legközelebbi tanácsülésen majd dönteni kell a kérdésben, természetesen az oktatók és hallgatók véleményének figyelembevételével.

A változások korát éljük. Minden nap hoz valami meglepetést, újat, aminek van, aki örül, van, aki nem. Hasonló megosztottsággal fogadta egyetemi közösségünk a nevünket év utáni névváltoztatás híreit. Erről tanúskodnak az alább közölt interjúk:

diak számára elsősorban — hacsak az elnevezésnél maradunk — gondot ott okozott, hogy egyetemnek neveztek az egyetemet. Tudniillik a nyugati gondolkodásban és a nyugati oktatási rendszerben ez inkább college-nak felel meg. Például a London School of Economic és az összes többi rochesteri egyetemnek is a college részre foglalkozik közgazdaságtannal. Tehát elsősorban ez okozott gondot akár a japán vezető közgazdászoknak, akár a nyugatiaknak. En a névváltoztatás helyett inkább tartalmi kérdésekben látnám a változtatás szükségességét. Ezzel együtt nincs határozott véleményem az egyetem nevével kapcsolatban, talán azért sincs, mert ezt az egész kérdést felszínesnek tartom.”

(Egy MTMI oktató)

„Elkerülhetetlen a névváltoztatás. Változtatni kell, mert egyszerűen olyan a helyzet — a jelenlegi politikai tagoltság, az ideológiai semlegeség — amivel nem fér össze a korábban választott Marx Károly elnevezés. Ettől függetlenül én Marxot nagyon nagy zseniként tiszteltem, mert kapitalizmuselmélete főtálc-

big még szerepeltetni kellene, hogy university of economics.”

(Negyedéves hallgató)

„Mint az a Közgazdászokból is ismert, szakkollégiumunk, a Széchenyi is foglalkozott közel egy évvel ezelőtt az egyetem névváltoztatásának kérdésével. Akkor a Budapesti Közgazdasági és Társadalomtudományi Egyetem név felvétele mellett foglaltunk állást, de azzal a kikötéssel, hogy ennek csak akkor van értelme, hogyha valóban azzá is válik az egyetem. Tehát megerősödik a társadalomtudományi képzés, hiszen egy sor társadalomtudományi ágának a képzése, a közgazdasági alapon képzhető el. Úgy gondolom, hogy matematikai, számítástechnikai, statisztikai és közgazdasági alapok nélkül igazából nem lehet például szociológiát tanítani. De több más társadalomtudományra is egyre inkább érvényes ez, például az új nyugati történelmi iskolák már nagyon komoly matematikai apparátust használnak fel, különösen a gazdaságtörténetben. Egyelőre még túlságosan nagy törekvések nem érhetőek tetten, hogy egy valódi, nagyon komoly társadalomtudományi képzés beinduljon egyetemünkön. Más intézményeknek még mindig vezető szerepe van a társadalomtudományi képzésben, úgy hogy erre ott nincsenek is meg a kilencvenes évek által megkivánt feltételek.

Ez a társadalomtudományi elnevezéssel kapcsolatos a véleményem. A „Budapesti” szó természetes. Felmerült az is, hogy Magyar Közgazdasági Egyetem legyen, de hosszú távon egyáltalán nem kizárható, hogy több közgazdaságtu-

dományi egyetemre vagy karra is szükség van nálunk. Ez nem feltétlenül jelent felaprózódást, hiszen Magyarországon a közgazdasági és társadalomtudományi képzés a nemzetközi trendekhez képest mennyiségileg is visszamaradt, a hetvenes, nyolcvanas évek gazdaságához volt csak elég a képzés volumene. Az „Egyetem” szóhoz még annyit, hogy ahhoz, hogy ez valóban egyetem legyen, ahhoz az örvendetesen sok tanszéken megújuló tananyagokhoz szervesen hozzá kellene illeszteni a megfelelő szervezeti és személyi konzekvenciákat. Meg kéne szervezni az egyetem gazdasági menedzselését, finanszírozását, a mai rendkívül roszszul működő adminisztráció helyett működőképes formát kellene találni. A diákság tanzsabadságát még radikálisabban növelni kellene. Mindezek sorában az egyik nem elhanyagolható lehetőség, amely a merev tanszéki elkülönülést és hierarchiát is oldja, hogy egyetemünkön a szakkollégiumokra támaszkodva egyfajta college-rendszer kialakítására is törekedhetünk. Ezt a Rajk és a Széchenyi Szakkollégium igen dinamikus fejlesztései, az egyetemről ehhez lényegében csak megtűrtéséget, valamint szóbeli támogatást és ígéreteket kap. Például a szakkollégiumok finanszírozása 90 százalékban — és ez pontos szám! — egyetemen kívüli forrásokra épül. A névváltoztatást a szakkollégium támogatja de csak akkor, ha ez határozott változtatásokkal jár együtt az egyetemen.”

(Szakkollégiumi oktató)

H. E.

Elhúzódo polgárháborús veszély Romániában

Volt Európának egy különös tartománya — ezzel a címmel jelent meg másfél évvel ezelőtt az a cikkünk, amiben Molnár Gusztáv, a Bukarestből akkor áttelepült filozófus a román helyzetet elemezte. Vajon lehet-e ennek a cikknek az a címe: Lesz Európának egy különös tartománya?

Erről rögtön legutóbbi romániai találkozásaim egyik epizódja jut eszembe — mondja Molnár Gusztáv. Két hete az MDF delegációjának szakértőjeként elég sok román politikussal sikerült tárgyalnom, többi között azzal a miniszterelnök-helyettesével is, aki most a biztonsági ügyek felelőse. Amikor kellően oldott volt már a hangulat, átadtam neki azt a '87 februári házkutatási jegyzőkönyvet, ami kilenc sűrűn teleírt oldalon rögzíti, hogy annak a házkutatásnak sok más mellett a Volt Európának egy különös tartománya című kéziratot is áldozták el. Azt felelte az a geológus, hogy szívesen utánanézz az ügynek, annál is inkább, mert annak idején tőle is többször elköszöntek dolgok. Azóta semmi hír. Mindenesetre példértékűnek tartom, ami történni fog. Ha előkerülnek a titkosrendőrségtől az iratok, az számomra minden szílamnál többet jelent majd, de ha nem, az is ékes bizonyítéka lehet valami másnak.

Többször jártál az utóbbi hetekben Romániában, milyennek látod a politikai helyzetet?

Romániában az 1944–45-ös helyzetre kísértetiesen emlékeztető latens polgárháborús helyzet van. Akkor a kommunista és a Nemzeti Parasztpárt volt a két pólus és szovjet szuronyok asszisztáltak, most a Nemzeti Megmentési Front az egyik oldal, a történelmi pártok vannak a másikon, és nincsenek ugyan szovjet szuronyok, de az elmúlt negyven év minden tehertétele ránehezedik a helyzetre. Rádadásul akkor is igaz volt, most is, hogy mindkét pólus önmagán belül is két-értelmű, megosztott és eleve problematikus. Brucan, a Front ideológusa és erős embere világosan leszögezte álláspontját, így, ezekkel a szavakkal: „Nem azért csináltuk ezt a forradalmat, hogy az ország most átjászkodjon a jobboldal kezére”. S őt személy szerint az sem aggasztja különösképpen, hogy ezt az ugyan nem kommunista, de erősen baloldali álláspontot pillanatnyilag az egész államapparátus birtokában képviseli, ami gyakorlatilag egyfajta továbbélt állampárti teszi a Frontot. Helyzetük belső tragikumja az, hogy az európai értelemben vett pártosodás teljesen esélytelenné teszi őket, mivel hiányzik mögüktől a civil társadalmi háttér. Ugyanakkor viszont ők a román politika civilizált, jó képzettségű, európai színvonalú emberei, akik partnerek lehetnek a világ számára is. Ahogyan beszélnek, amilyen fogalomrendszerben gondolkodnak, ahogyan érvelnek, az megfelel a huszadik század végének. Ebből a szempontból a Front a modern, az ésszerű, a korszerű, miközben álláspontja — bár ez ellen Brucan hevesen tiltakozott — félreérthetetlenül neokorporatiztikus, fékezni akarja a pártosodást, és nem mond le a hatalomról.

Van egy egészen sajátos politikai tényező is, az úgynevezett Dialógus-csoport, amely nem is akar mozgalommá és még kevésbé párttá válni. Tudják, hogy amint a kemény politikába beszállnának, a Front is és a történelmi pártok is azonnal felfalnák őket, ezért ez az ötven tagú szervezet inkább vállalja az elit mivoltából adódó konzekvenciákat. Rájuk bármilyen hatalommal szemben számítani lehet.

A másik oldal, a történelmi pártok, megint erősen kétértelmű. Egyrészt teljesen igazuk van, amikor a szabad pártosodást és a korlátlan sajtószabadságot követelik, másrészt

hatvan évvel ezelőtti fogalomrendszerben gondolkodnak és politikai álláspontjuk is valahol a '30-as évek szintjén rekedt meg. Válatlanul, szentül és sziklaszilárdan a nemzetállamiság talaján állnak. A magyarokat kisebbségnek tekintik, az ő kisebbségüknek, akikkel most szívesen kell ugyan beszélni, de akiket — bár nem drasztikusan és brutálisan, hanem demokratikusan — integrálni kell. Mert a magyarság végül is — mondják — nem más, mint a románok szent ősi földjén meglepedett idegen népesség. Amikor fölhívtuk a figyelmüket arra, hogy ez kísértetiesen azonos a Ceausescu-szöveggel, akkor a parasztpárt egyik alelnöke így felelt: „Attól, hogy Ceausescu is azt mondta, hogy ez a szemüveg leesik, ha elengedem, attól az még igaz lehet.”

Mik a kilátásai ebben a helyzetben a magyarságnak?

Karácsony és újév között Nagyváradon és Kolozsváron voltam, fantasztikus élmény volt látni, micsoda energiák szabadultak föl, milyen óriási erővel indult meg az önszerveződés útján ez a teljesen elnémitott, lelkiileg összetört nép. Ezek nagy szavak, s én az ilyesmitől óvakodni szoktam, de itt és most mindenképpen indokoltak. Hangsúlyozni kell, hogy szemben a román tömegek teljes tévovisásával és tájékozatlanságával, az erdélyi magyarság azonnal lépni tudott, létrehozta lapjait, szervezeteit. Úgyhogy mire kiderült, hogy bizonyos román körök nem szeretnék nemzeti alapokon szerveződő pártokat, már létre is jött a Magyar Demokrata Szövetség. Tárgyalásaink során azt mondták nekünk a Nemzeti Parasztpárt képviselői, hogy nem örülnek ugyan neki, de létezt tudomásul veszik. De bejelentették, hogy a Székelyföldön nagyon keményen fognak szervezkedni, és a választásokon megpróbálnak majd híveket toborozni, akár úgy is, hogy engedélyezik a Székely Himnuszot. Én nagyon remélem, hogy több ész szorult az ottani magyarokba, és nem fognak ilyen olesó demagógiának bedőlni.

A magyarok szempontjából kulcskérdés az anyanyelvi oktatás. Erről is nagyon szép, emelkedett stílusban beszéltek a parasztpártiak, olyasmiket, hogy minden szinten teljes egyenrangúság lesz, meg minden. Akkor aztán a kolozsvári Bolyai Egyetemre tereltem a szót, hogy valami konkrétum is megjelenjen. Erre azt fejtették, hogy na, arról már szó sem lehet, mert az mégiscsak úgy illik, hogy az egyetemi oktatás az állam nyelven folyjon. Mindenáron az amerikai példával jötték, ebből is látszik, hogy a legteljesebb mértékben el vannak tévedve. Azt hangoztatták, hogy Amerikában is mindenféle náció van, mégis mindenki angolul tanul. „De uraim, az ég szerelmére — mondtam nekik —, Amerikába mindenki máshonnan ment, ott mindenkinek az integrálódás a célja, bár ma már ott sem egyértelmű ez. Itt viszont a háttér ment odébb, nem a népesség.”

De ők hajthatatlanok maradtak, továbbra is csak a román nemzetállamban tudnak gondolkodni. Itt érdekes módon a félelmeiket lehet tetten érni. Azt hiszik, hogy ha az erdélyi magyarságnak lesz egy autonóm, az összmagyarságon keresztül Európa felé forduló elitje, s fő gócpontnak ott lesz az egyetem, akkor az életveszélyes fenyegetést jelent a román államra, mert a magyarok el akarnak majd szakadni. Képtelenek fölfogni, hogy mi kezdettől fogva „el vagyunk szakadva”, mások vagyunk és ezt a másságot ők soha nem lesznek képesek megszüntetni, vagy integrálni. Rádadásul most olyan a magyar és az európai közeg, hogy ez a törekvésük teljesen kilátástalan. A határokon átnyúló nemzet-konceptióval Romániában sokat kell még

küszködünk, és nem szabad meglepődnünk, ha az elkövetkező években még nagyon sok értetlenséggel találkozunk ezen a téren.

Nagyon megnyugtató azonban, hogy az élet meghaladja őket, a dolgok mozognak, fejlődnek, attól függetlenül, hogy a románok agyávalahol 1930-ban megállt. Álláspontjukat csak látványos erőszakkal tudnák érvényesíteni, azt viszont nem engedhetik meg maguknak. Az az érzésem, hogy ha Magyarországon elég ügyesen, óvatosan és bölcsen tud viselkedni, másrészt ha az erdélyi magyarság kellő eltökéltséget tanúsít, akkor bármennyi nehézség adódik is majd, nem fognak tudni leállítani bennünket.

Nagyon fontos, hogy a szélsőséges törekvéseket elszigeteljük, hogy az illúziókkal leszámoljunk, s hogy ugyanakkor átlássunk a szítán, amikor kell. Mindebben nagyon nagy szerepe van az áttelepült értelmiségnek, mert most már nemcsak a magyar közvéleményt, hanem a magyar politikai pártok szemléletmódját és tárgyalási stratégiáját kell befolyásolni. Ez persze nem helyettesítheti azt a munkát, amit Romániában kell elvégezniük az ottaniaknak.

Mik Románia esélyei és hogyan dől el, hogy mi lesz?

Amikor azt mondom, hogy latens polgárháborús helyzet van, akkor ezt hosszabb időszakokra vonatkozóan is érvényesítenek. A Front nem akarja kiengedni a kezéből a hatalmat, ez nyilvánvaló, de az is, hogy ha valóban szabad választásokat tartanak, akkor a Front kisebbségbe szorul. Ezért igyekeznek gyorsan túlesni a választásokon, ezért gátolják a történelmi pártok szerveződését és propagandáját. Ha így, tegyük föl, megnyeri a Front a választásokat, az semmit nem változtat a helyzeten, mert az ilyen választás nem legitímál, s akkor a patthelyzet továbbra is fennáll.

Ha a jelenlegi kormányzás sokáig fennmarad, az az indulatok elszabadulásának kedvez. Nagyon ijeszítő idegenszűlő tömeghisztéria kezd kialakulni, elsősorban az emigrációból hazatérőkkel szemben. „Minek jönnek ezek vissza Nyugatról, bezegednek csak döszöltek, amíg mi itt szenvedtünk”, „Dollárral vásárolják meg a híveiket”, „Nincs szükségünk nyugati tőkére” — ilyen és ehhez hasonló jelzavakat lehet hallani. Ez a történelmi pártok külföldről hazatért vezetőit fe-

nyegeti leginkább. A Front és a történelmi pártok egyelőre tárgyalnak. Két-három hete volt egy nagyon erős ütközés, amikor kidőlt, hogy a Front is és az ellenpólus is hatalmas tömegeket tud mozgósítani. Akárki állt is ki az erkélyre, teljesen esélytelen volt a mitológiai szörnycéggel viselkedő tömeggel szemben, akár a híveihez, akár az ellenfeleikhez próbált beszélni. Azt hiszem, most mindkét fél megijedt, észhez tért és megpróbált egyezkedni. De ennek bármelyik pillanatban vége lehet, és akkor megint az utca veszi át a hatalmat, amitől a jó ég óvjon meg mindenkit. Ezeket a negyven év óta lefojtott tömegindulókat tulajdonképpen senki sem tudja befolyásolni, még azok sem, akik — eléggé meggondolatlanul — felszították őket. Ez azért is meggondolkoztató, mert Románia a maga összes nyomorúságával és bajával előképe azoknak a fantasztikus bonyodalmaknak, amelyek a Szovjetunióban fognak majd nemsokára bekövetkezni, amikor a kommunista rendszer ott is összeomlik. Akkor fogjuk csak meglátni, mi is, milyen is Oroszország.

Azért látok némi okot reményre is. Jó jel az erdélyi magyarság küzdeni tudása és teherbíró képessége. Ezt az állandó konfliktusokkal terhelt, ingerült helyzetet egyszerűen ki kell bírni. Vannak ugyanakkor aggasztó jelek, ilyen a megnövekedett menekültáradat is. Ugy látszik, van egy tömeg, amelyik fél, aggódik, annyit szenvedett, hogy nem törődik az új helyzettel, menekül, most, hogy lehet. Ezt nem kell dramatizálni, amint stabilizálódik a helyzet, alábbhagy majd a menekültáradat.

Te milyen szerepet vállalsz a mostani helyzetben?

Óriási szükség lenne egy nemzetpolitikai intézetre, mindent el kell követnünk azért, hogy megalakuljon. Talán ott lesz az én igazi helyem. És persze, a Magyar Napló Európa-rovatán kívül szerkeszteni fogom a most indult Limes folyóiratot. Hamarosan megjelennek az első Limes-könyvek is, amelyek a kisebbségi magyarság ideológia- és politikatörténetével foglalkoznak.

Mert nagyon szépek a székelykapuk, nagyon fontos az erdélyi magyar irodalom és a néprajz, de pillanatnyilag még ennél is fontosabb a politikai alternatívák fölmutatása.

Molnár Gabriella

Ha nincs tankönyv, ne legyen vizsga!

A nyelvi képzés helyzetéről szóló előterjesztés megvitatásával vette kezdetét az alapozó képzés oktatási tanácsának február 6-i ülése. A következő évtől érvényesülő módosított szabályok a minél nagyobb választhatóság jegyében születtek. A diákok az egyetemre vagy azon kívül is jöhetnek megszerezni a diplomájukat előfeltételként előírt szakmai nyelvvizsgát. A tanács, a diákképviselek javaslatai alapján, a nehéz technikai körülmények ellenére tovább bővítette a lehetőségeket. (Például azzal, hogy ha máshogy nem megy, hát felsőbbéves diákok tanítóskedásával szervezzenek színter hozó csoportokat.)

Ezután szabályozták azt, hogy milyen procedúrákat kell végigjárnia azoknak, akik valamely tárgyból felmentést kérnek (mivel más felsőoktatási intézményben már megfe-

Szabó Attila (II. évf. 23. cs.) elesebben is megfogalmazta ezt: ha nincs jogi tankönyv, akkor ne legyen negyedéves vizsga sem ebből a tárgyból.

A dékán nem értett egyet ezzel a felvetéssel. Amíg az új rendszer bevezetésével járó gondok megoldódnak, addig az órai jegyzetelésre támaszkodva kell megfelelni a követelményeknek — ez nehezíti a vizsgára való felkészülést, de nincs más lehetőség. Elfogadta azt a javaslatot, hogy az érintett tárgyaknak több konzultációs lehetőséget kell biztosítani az átmeneti időszakban.

K. S.

Gyere színbázisba

Az ANDAXIN amatőr színjátszó kör 1990. február 21-én este 20 órai kezdettel a Kinyi-úti utcai kollégiumban előadja Alonso Alegria: Kötelen a Niagara felett c. darabját. Mindenkit szeretettel várnak a rendezők és a társulat.

A prozeminárium múltja és jelene

A Közgazdász idej első számában jelent meg a most indult prozemináriumokról Halmy Attila első kolléga cikke, melyet azzal fejezett be, hogy az első fél év elmúltával még mindig nem igazán ért mindent. Ez bizony nem meglepő, s bár értem a berzenkedést ez ellen az állapot ellen, tapasztalataim azt sugallják, hogy csak a tárgykör változik az életút során, az érzés tartós marad. De hiszen éppen az a dolgunk — többek között —, hogy egyre többet s jobban értsünk meg. Szeretnék az adott témában a megértéshez hozzájárulni.

A prozeminárium nem új találmány, a tudományegyetemen régóta alkalmazott oktatási forma. Legáltalánosabb célja mindig is az egyetemi tanulmányok folytatásához, s ennek keretében az írásos munkához szükséges módszertani ismeretek megszerzése volt. Ebből következően a felsőfokú szakemberképzésnek és az értelmiségivé válásnak egyaránt fontos eleme. Egyetemünkön a hatvanas évek végéig három tárgy (filozófia, gazdaságföldrajz, gazdaságtörténet) keretében indított prozemináriumok közül választhattak az elsők hallgatók. Az ezt követő kísérlet a prozeminárium felváltására az ún. koncentrált oktatási formával nem bizonyult sikeresnek. Ezért a hetvenes évek közepétől visszatértünk a prozemi-

náriumokhoz, de már némileg több tárgy, illetve téma közül lehetett választani.

A nyolcvanas évek közepén, a képzéskorszerűsítési reform előmunkálatai keretében Hrubos Ildikó dékánhelyettes vezetésével egy bizottság (melynek tagja voltam) oktatási és hallgatói részvétellel széles körűen megvizsgálta ezt az oktatási formát. Felmérésünk eredményeit az egyetemi tanács elé tártuk, amely javaslatunkat elfogadva úgy határozott, hogy a prozemináriumot be kell illeszteni a képzési reformba. Ezt a döntést az oktatás azon gyakorlati tapasztalatai támasztották alá, melyek a prozeminárium keretében megszerhető ismeretek fontosságát bizonyították. Ezt többen úgy fogalmazták meg, hogy hiába lenne, ha a nélkülözhetetlen módszertani ismeretek hiányára csak a diplomázás küszöbén, a szakdolgozat készítésekor, netán benyújtása után derülne fény.

A múlt tanévben elkezdődött oktatási reform néhány jelentős új elemmel bővítette ezt a hagyományos oktatási formát. Ilyen például az a megoldás, hogy a prozemináriumú dolgozat az egyetemi ágra kerüléshez szükséges kritérium dolgozat szerepét is betöltheti (eredeti vagy továbbfejlesztett formában). Ez talán a fő indoka annak, hogy a prozeminárium nem az első, hanem a

második félévben indul. Ide sorolható az a tematikai változatosság is, amit a már említett felmérés alapján bizottságunk javasolt. Az igényeket felismerve abból indultunk ki,

többféle haszonnal is járhat,

ha lehetővé válik, hogy az oktatók az őket foglalkoztató, az általuk kutatott témák minél szélesebb körét hirdetik meg. Természetesen csak a prozeminárium célkitűzéseinek megfelelő témákra és anyagokra gondolunk. A már megszerzett szakismeretekre építő témák nyilvánvalóan az alapozás szakaszát követően, speciál kollégiumi, vagy más keretben érvényesülhetnek.

Most folyik a képzési reform, s ennek keretében a prozemináriumok eddigi tapasztalatainak összegzése. Ezért is jókor jött Halmy Attila cikke a prozemináriumok idej beindulásáról.

A prozemináriumokat bemutató, minden első évfolyamos hallgatónak átadott tájékoztató azzal kezdődik, hogy röviden megvilágítja a prozemináriumok célját, ami elsődlegesen nem többletismeret nyújtása, hanem fontos módszerek elsajátítása (a kritikai-elemző olvasás, a lényeges és a lényegtelen megkülönböztetése, az egyetemi színvonalú

írásbeli munkába való bevezetés stb.). Természetesen ennek során az adott téma feldolgozásakor mód nyílik szakmai szemléletformálásra is. Ez első azonban, amit meg kell tanulni, a figyelmes olvasás és az olvasottak megértése (ez vonatkozik a tájékoztató elején levő mind a három oldalra is). Az írásból kiviláglik, hogy e téren még nincs minden rendben, ugyanis a célokat felsoroló három pontból az első kettőtől megfelelően látszik a szerző.

A cikk nagy része a tematikai kínálattal foglalkozik. Ezen nem lepődhetünk meg, hiszen a módszertani gyakorlatról előre aligha alkothat fogalmat. Azt azonban sajnálattal tapasztaltam, hogy a másodévesekkel folytatott tájékoztató beszélgetésekről beszámolóval erről nem tett említést (lehet, hogy volt róla szó, csak a mondánivaló miatt nem került be a cikkbe?). Az igazság azonban azt követeli, ne hallgassunk arról sem, hogy a tematikának az alapvető módszertani célokat elhanyagító középpontba állítása nem kizárólag hallgatóknál fordul elő. Találkozhattunk ezzel oktatónál is. Meglepődésre tehát nincs ok, de annak hangsúlyozására annál inkább, hogy ne feledjük az elsődleges célkitűzést! Ettől az oktatási formától először is azt kell várni,

amire elsősorban való. Ha viszont a téma, illetve az annak keretében feldolgozandó anyag nem felel meg a módszertani célnak (ami azonban csak menet közben derülhet ki), akkor nagyon is indokolt a kifogás a téma ellen.

Ezek alapján nem lenne szükséges, de röviden mégis kitérsek a tematikai kínálattal szembeni nagyfokú elégedetlenségre. Az aktuális kérdések iránti igény részben ugyanis olyan témákat kíván prozeminárium formában, amelyekre a szakmai tanulmányok menetében elkerülhetetlenül sor kerül majd, de most még jó részüket, a szükséges ismeretek megszerzése előtt, megalapozatlan lenne. Másrészt több mint kérdéses annak a divatos témák bővítésében fogant véleménynek a realitása, mely szerint a kínált témáknak legalább a fele nem időszerű kérdést vitat. A példákra nem kívánok részletesen kitérni, csak egyet említek: míg 71 fő jelentkezett az iparilag fejlett tőkésországok a világgazdaságban témára, Ez utóbbi

tényleg „nem időszerű”?

Ki ne tudná, hogy ez a téma ma világszerte az egyik leginkább vizsgált és vitatott kérdés, amely minket közvetlenül érint. Elképzelhetők az okok, hogy miért csekély az érdeklődés egyik vagy másik téma

Csató Tamás

Tudományos konferencia a zsidóságról

(Folytatás az 1. oldalról.)

szét, így többek között Aranyaszi Szent János is a zsidók elleni üszítésből. De antijudeista módon értékelhető kijelentés már az Újszövetség szent irásában is található. A próféták kritikája azonban nem a zsidóság ellen irányult, hanem a nép feletti hatalmaskodók ellen. Sajnos, a magyarázat nélkül megjelenő szentírás olvasása így valószínűleg hozzájárul az antijudeizmushoz.

Az antiszemitizmus gyökere kapcsolatban lehet a krisztológiával is, azzal a keresztényi hittel, hogy Jézus a Messiás, amit a zsidók nem fogadnak el. A két vallás közös gyökere, s az, hogy Jézus maga is zsidó ember volt, nem hozta közelebb, sőt eltávolította a két felekezetet egymástól. Kezdetül fogva képtelenek voltak szót érteni egymással, pedig a keresztény vallás értelmezése az Ószövetség magyarázata csak a zsidó nép ismeretével lehet teljes.

A középkorban minden magára adó egyházi ember irtózással tekintett a zsidóellenes traktátusok, amelyeket nem olvashat a mai keresztény arcpirulás nélkül — jegyezte meg Nyiri Tamás. Az egyházfejedelmek Isten országának tekintették az egyház földi uralkodóinak megvalósulását, s mindennek legmakacsabb tagadóit a zsidóságban látták, akiket ördögfiának. Krisztus, Isten gyilkosainak neveztek. Máté evangélista azt hirdette: „Aki nincs Jézussal, az ellenségünk van”. Ezzel szemben Márk a megbékélés híve volt, az ő igéje szerint: „Aki nincs Jézus ellen, az velünk van”. E viták ellenére a keresztény egyház nem kívánta a zsidóság pusztulását, hisz bennük a kereszténység önigazolását látta. Viszont a császár-

rok egységes államvallásra való törekvésével a zsidóság pusztulása léte is veszélybe került. Tiltott volt a vegyes házasság, társadalmi helyzetük gettóba kényszerítette őket. A kereszties háborúk alatt még elviselhetetlenebb lett a helyzetük. A közbeavatkozó püspökök sem tudták megvédeni a zsidókat, a vérfürdőktől. És ezek a vérgömbök időről időre megismétlődtek, mintegy levelezve a társadalmi feszültségeket a zsidóságon. Ebben az időben több vértanúságot okozott a kereszténység, mint amennyit maga is elszenvedett.

Csak nagyon későn következett be alapvető változás, az újkorban, a felvilágosodással, az emberi jogok elismerésével, az emancipációval, a tolerancia térhódításával. De szinte alig volt túl a zsidóság a középkor üldözetein, amikor megjelent Hitler. A náci újraélesztette az antiszemitizmust, amely a zsidóságra a legkegyetlenebb megpróbáltatást hozta. 1945 után a modern államok antiszemitizmusa abban nyilvánult meg, hogy képtelenek voltak elviselni, a zsidót, mint népet. Fel kellett adnia a zsidónak etnikai jellegét, hogy magyarnak, vagy németnek tekintse, vagy ha nem, akkor távoznia kellett.

Nyiri Tamás előadása végén elmondta: a kereszténység egyik legsúlyosabb mulasztása, hogy soha nem kísérelte meg a valódi párbeszédet a zsidósággal. Nem igyekezett megismerni a zsidóvallási értékeket, hogy el tudja viselni a más, a másikat. S hogy a zsidóságot korsznak tekintette a keresztény felsőbbrendűségi szemlélet, ezzel előidézője volt a Holocaust-nak, amelyhez ily módon a kereszténység is hozzájárult.

H. E.

A magyar zsidóság a polgári átalakulás korában

„A messiások sohasem tragikusak a népek, amelyek nem értik meg messiásukat!”
A zsidókérdés a polgárosodás belső problémáját jelentette Magyarországon — kezdte előadását Szabad György történészprofesszor. Az a tény, hogy nem sikerült nálunk a polgárosodás, vezetett el a későbbi nemzeti tragédiák sorához. (Trianon stb.) De menjünk talán sorjába!

Magyarország a XIV. századtól eltekintve (amikor is az Anjouk kiűzték az izraelitákat) soha nem volt zsidómentes; már a IX. századtól kezdve jönnek be az országba kisebb csoportjaik. A népvándorlások óta tulajdonképpen ugyanaz a zsidó-törzsi hálózati ide-oda Európában. A XVIII—XIX. század folyamán az ország népessége nagy növekedésnek indul. A lakosságon belül a zsidók száma sokszorosára nő. E nagyfokú számbeli gyarapodással indokolják hivatalosan a zsidótörvények bevezetését, mondván, meg kell akadályozni, hogy a zsidók eláraszssák az országot. Pedig ennek a félelemnek nem volt reális alapja, hiszen 1867 után több zsidó vándorolt ki Magyarországról, mint amennyi bejött. Mi volt akkor mégis számuk növekedésének oka? Egyrészt, természetes szaporodásuk legnagyobb volt az országban. Ez köszönhető annak is, hogy vallási okokból erősen tiltották a fogamzásgátlást. Emellett magas volt az újszülöttek életben maradási esélye, illetve az átlagos életkor. Másrészt az összeírások rossz bázisadatokat használtak. (Sok zsidó ugyanis bújt az összeírások elől.)

A zsidótörvények kimondták, a zsidóknak csak az a része rendelkezhet jogokkal, amelyik egy bizonyos idő előtti bejövételét bizonyítani tudja. (A hatóságok számára meglepő módon alig akadt olyan család, amelynek ez problémát okozott volna.) De még nekik is erősen korlátozták jogaikat. Földet nem vehettek, cébbe nem léphetek be, kiváltságos kereskedők nem lehettek, hivatalt nem tölthettek be, az értelmiségi foglalkozások jelentős részét nem űzhették. Mégis — és ebben az értelemben beszélhetünk a zsidóság társadalmi paradoxonáról — meg-

nőtt a társadalmi-gazdasági szerepük. A paradoxon lényege a következő: a korlátozások egy szűk gazdasági területre szorítják őket. Gyűjtőkereskedéssel kezdenek el foglalkozni (toll, gabona, gyapjú). Ezek a foglalkozások járulékosak, nem vonzóak, sőt megvetettek. Még faluról falura járva kis tételekben kell összeszedniük az árukat. Ezek a területek azonban lassan a gazdaság gyorsan fejlődő, felfutó ágává válnak, magukkal emelve azokat, akik e területek szakértői voltak. (Ulmann, Boonenbrock.) Már ebben az időben kiépült a hat-tíz nagy kereskedőház és a több ezer kiskereskedő mellett a felvásárlók hatalmas hálózata. A gyors gazdasági felemelkedés társadalmi felemelkedéssel jár.

II. József türelmi rendelete, amely a kiváltságok ellen irányult, könnyít valamelyest a zsidóság helyzetén. A kalapos király e rendelete mögött az rejlik, hogy homogenizálni akarja a birodalmat. Asszimilálni a zsidóságot a német-ségbe. Ebben a korszakban kifejezett németesítés folyik (a német név kötelezővé tétele is ezt bizonyítja). A később megjelenő reformellenzékre jellemző a jogkitérjesztés általános törekvése. Felismeri, hogy a zsidóság előbb vagy utóbb mindenképpen asszimilálódni fog. A kérdés csak az, hogy a német-séghez vagy a magyarsághoz. Ezért szorgalmazza annyira az ellenzék a polgárosodó zsidók magyarsághoz való vonzását. Ebben az irányban hat a zsidó önasszimiláció vagyis spontán azonosulási képesség. Jó példa, hogy már az 1830-as években létezik olyan zsidó értelmiségi, aki egyetemi disszertációját dolgoztatában a népi gyógymódok ismertetésével foglalkozik. Vagyis, aki a nadrágja — speciális magyar tájnyelvű sálát — használatának árnyalatait már fölkétesen meg tudja különböztetni. Hogy még egy példát említsék: Magyarországon első közmondásgyűjtője Block Mór volt, akinek zsidó származása ismert. A magyar zsidóság nagyfokú alkalmazkodási, hajlandóságot támasztja alá az is, hogy a nyelvcsere nagyon gyorsan, már a századfordulóra végbe ment. Nagy arányuk már ek-

kor magyarnak vallja magát. A zsidóság igazából soha nem alkotott egy nemzetet, nem volt identitása a magyarságon belül, hanem sokkal inkább volt egy vallási közösség. Beolvadási szándékukat jelzi az a tény is, hogy a közelmúltban megindult a küzdelem a zsinagógákban a szentbeszéd magyar nyelven tartásáért. Ma már e beszédek 70 százaléka magyarul folyik.

D. J.

A politikai antiszemitizmus gyökereiről

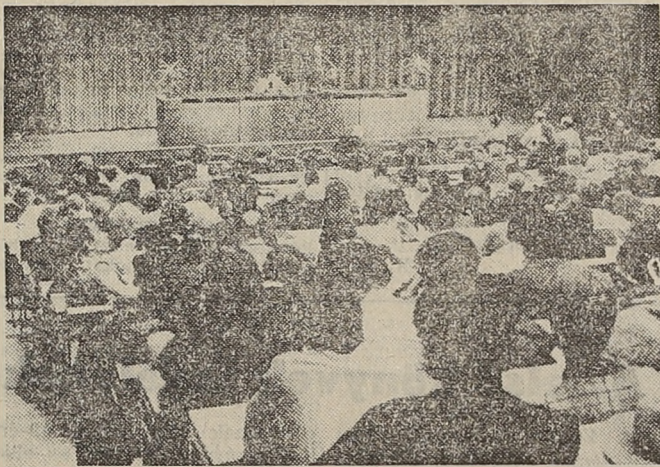
„Keserű aktualitás” — így jellemezte előadásának témáját Szabó Miklós történész. A politikai antiszemitizmus — szemben a közhiedelemmel — nem a '19. században induló keresztény kurzus ellenreakciójaként alakult ki Magyarországon. Ennek gyökerei jóval korábbra, a kiegyezés utáni társadalmi változások és az ezt megjelenítő törvényhozási csaták idejére nyúlnak vissza. A magyar liberális kurzus legnagyobb évében, 1868-ban még komoly küzdelem nélkül jut keresztül az Országgyűlésen az emancipációs szöveg törvény, amikor azonban az 1890-es években a vegyes házasságok lehetővé tétele polgári házasság intézménye került a napirendre, már igen erős az ellenállás a hagyományos uralkodó rétegek részéről. E magatartás-változás mögött egészen nyilvánvalóan húzódik meg az a folyamat, amelynek révén a XIX. század utolsó évtizedeire kialakult a magyar kapitalizmus, s ennek a folyamatnak vezető rétegévé a zsidóság vált. A kialakuló politikai antiszemitizmus alapja, hogy az új gazdasági rend bázisaként és fő haszonélvezőjeként a nagybirtok gabonáját felvásárló, részben Csehországban álltelepült — „idegen” — tőkeerős zsidóság jelentkezik. Ők semmilyen szerves kapcsolatban nem állnak a korábbi uralkodó osztállyal.

Ez a körülmény természetesen éles ellentétben áll a magyar történelmi uralkodó

osztályok akaratával, akik az „új világban” is gazdasági vezető szerepük megtartására törekedtek. Az 1870-es évek végére már nyilvánvalóvá vált a romantikus remények tarthatatlansága, s ez a történelmi osztályokat konzervatív pozícióba helyezte. (Ennek példája az, hogy a polgári házasság intézményét a főrendi ház egy évtizeden keresztül visszadobta és az Istóczy-féle antiszemita párt vagy Tiszaszelár mögött is a magyar dzsentri és az arisztokrácia áll.)

A zsidó polgárság kizárása az úri osztályokból azt a furcsa helyzetet eredményezte, hogy Magyarországon az azonos jövedelmű társadalmi rétegek eltérő társadalmi presztízzsel rendelkeztek. Ezzel egyidejűleg zajlik Budapest metropolissá válása és a vidék „gyarmattá” degradálódása. Innen ered a közmopolitá, idegen, az új burzsoázia megtestesítő urbanus Budapest és a magyar, népi, „szerves” vidék, a két Magyarországot ellentéte, a népi-urbanus ellentét. Szabó Miklós elemzte azokat a politikai specializációs mechanizmusokat — elitiszkolák ideológiai felkészítő tevékenységét stb. —, amelyek az ifjúság, a leendő politikai elit jobb- (vagy bal-) oldalását kialakítják. Ez az alapvető útja annak is, hogy a közvetlen politikába kevésbé bekapcsolódó uralkodó rétegek zsidóellenessége a politikai közéletben is megjelenjen.

B. G.

Vészhelyzetben gyorsul az asszimiláció

Az asszimiláció néhány aspektusát elemezte előadásában Karády Viktor, Párizsban élő szociológus. Hangsúlyozta, hogy a magyar-zsidó együttélés fő formája Magyarországon mindig is az asszimiláció volt, és maradt. A zsidóság magyarországi asszimilálódásának számos sajátosságát mutatott rá Karády Viktor, így például arra, hogy sehol Nyugat-Európában nem volt olyan gyors ez a folyamat, mint nálunk, ahol gyakorlatilag a reformkorban kezdődött meg, a kiegyezéssel gyorsult föl, és a századfordulóra tulajdonképpen le is zárult. Különbség van a zsidóság számát és arányát illetően is: például Hollandiában 100 ezernél kevesebb zsidó élt, nálunk ez két budapesti kerület zsidóinak számával egyezett meg. A nyugat-európai zsidóság erősen polgárosodott, jelentős számú burzsoázia által uralt társadalmakba asszimilálódott, itt korszerűen gazdaság, provinciális polgárosodottság és elmaradott társadalom volt a környezet. További különbség, hogy Nyugat-Európa országai nagyjából egységes nemzetállamok voltak, míg Magyarországon az uralkodó osztály etnikailag kisebbségben volt. Mindezek következtében az asszimiláció itt nagyobb teljesítménynek számít, mint mondjuk Nyugat-Európában.

Ezek után az asszimilációs magatartásokra tért át Karády Viktor: ezek közé sorolta

a modern nyugati gazdasági minták közvetítését, az iskolaválasztási stratégiát, az iskolázottságot, a kiscsaládmodell általánosság tételét, s ezzel a mobilitás új erőforrásainak megjelenését, bizonyos szakmák (például a klinikai pszichiátria, és ipari irányzatok) példát az irodalmi és a képzőművészeti avantgárd) esetében tapasztalható zsidó dominanciák. A vallásváltásról, a vegyes házasságokról és a névmagyarosításról, mint a legpéldásabb asszimilációs aktusokról részletes történelmi áttekintést adott az előadó. 1896-tól 1960-ig terjedő adatai egyértelműen cáfolták azt a téves vélekedést, hogy a zsidók tömegesen hagyták volna el vallásukat, nevüket, vagyis az önnön köreiből való házasodást — csak, hogy e módon is besettenkedjenek a magyar nemzetbe, szől az antiszemita előítélet következtése. A tények ezzel szemben azt mutatják, hogy békeidőben és konszolidálódó viszonyok között mindig nagyon alacsony az ilyenfajta asszimilációs aktus (e korokban kevesebben válnak meg zsidó vallástól, mint ahányan ugyanezen idő alatt a protestáns vallásból térnek át másra). Krízishelyzetekben természetesen sokszorosára nő a nevét, vallást változtatók száma.

Mindez a régmúlt ma már, hisz a zsidóság asszimilációja

gyakorlatilag befejeződött, s miatt) mindmáig megtartotta még akkor is így van ez, ha a zsidóság, s ezek pszichológiai tudatosságát (elsősorban aiai továbbbrengeit tisztelék: az őt kollektívan ért traumák ben kell tartani. M. G.

A Holocaust traumája „öröklődik”

Vannak-e egyáltalán sajátosságai a Holocaust okozta traumának? — tette föl a költői kérdést előadása bevezetőjeként Szöke György pszichiáter. Természetesen vannak, sőt nemcsak arról van szó, hogy a Holocaust okozta trauma különbözik az egyéb népcsoportokat kollektívan ért sérülésektől, hanem arról is, hogy a Holocaust Magyarországon sajátos traumákat okozott, másokat, mint más országokban. Ok és következmény ezzel kapcsolatban, hogy míg külföldön jelentős irodalmi várandó nem (vagy illódomos beszélni. Szöke György előadása a lehető legkonkrétabb volt: egy, a Soros Alapítvány pénzén másfél éven át folytatótt, 40 érintettet megvizsgáló, 4 kutató által végzett, a pszichoanalízis módszerével dolgozó vizsgálat néhány eredményét ismertette. A vizsgálatnak igen gyakorlati célja volt; az, hogy eredményeképpen a gyakorlati terapeutaik számára segédletet tudjanak adni a Holocausttal összefüggő esetek kezeléséhez, lajstromba vegyék a tipikus tüneteket stb. A vizsgálat amúgy egészséges emberekre irányult. A következtetések közül csak a legfontosabbakat ragadta ki Szöke György és néhány életút-részletet is ismertett. A vizsgálat egyik megállapítása, hogy csupán egyetlen személy identitása volt megoldottnak tekinthető. Általánosan jellemző, hogy a Holocaust traumája „öröklődik”, a második, sőt a harmadik generációra is. A feldolgozatlan sok nemcsak a koncentrációs táborhoz, hanem a bujkáláshoz, a gettóélethez, a kényszermunkához, a deportáláshoz is kapcsolódik. Jellemző érzésük az érintetteknek, hogy amit átéltek, az elmondhatatlan, és ennek következtében elmondhatlan is marad — a titok a családokban fölödatlan, de ez sem segít, sőt az agyonhallgatás örzi és újratermeli a traumát. A túlélő nem tud és nem akar beszélni az elhunytakról, meg akarja kímélni környezetét és önmagát az emlékezéstől. Talán fölösleges is hozzátenni, hogy ez súlyosbí-

ja, nem pedig oldja a bajt. Jellemző, hogy ha mégis elmesélik a szülők a történeteket, ha tudják gyermekeikkel zsidó mivoltukat, akkor annak oka és előzménye mindig agresszív (például, hogy a gyerekek maguk „zsidózni” kezdenek másokat, vagy őket „zsidózzák mások). Általánosan a dilemmák a gyással kapcsolatban: „Nem tudom, hogy az anyám vagy a gyermekem elvesztése fáj-e jobban”. Tipikus, hogy az új generációk nagyon nehezen fogadják a múlt föltárását. Szöke György kiragadott néhány, egyértelműen a Holocausttal kapcsolatba hozható mai tünetet: a gyerek—szülő problémák aktivizálják a fájdalmakat; a szülő pániába esik, ha gyermekét szem elől téveszti; a csoportos sétálás biztonságosabb; toronyház telegen lakni jó, mert ha baj van, le lehet ugrani; az adott kertés házban lakni jó, mert ha valami történne, közel egy követség; a szülők gyermekeik felnőését és a családi otthonból való távozását igen nehezen, végleges elvesztésként élik meg stb.

„A zsidó mivolt nem veleszületett fejlődési rendellenesség, bár nem biztos, hogy Magyarországot elérte már ezt a tudati fokot” — fejezte be előadását Szöke György.

A hozzászólók egymással a vitába keveredtek azt illetően, vajon tényleg a Holocaust, vagy a zsidókra Magyarországon ma is jellemző bujkálás kényszere okozza-e itt a traumákat, illetve, hogy az Izraelben élő zsidóság egyenes gerinccel és emelt fővel zsidó-e, vagy súlyosan sérült. Egy hozzászóló olyan utóttüneteket sorolt fel, amelyeket a Holocaustban érintett betegeknek és beteg leszármazottainak figyeltek meg, álljon itt ezek közül is néhány: a gyerekek több balesetnek esnek áldozatul, légzési zavarok, asztma igen jellemző, akár 6—7 éves kisgyerekeknek is, emésztőszervi betegségek, kóros nevezés figyelheto meg, nagy arányban fordul elő depresszió, súlyos alvászavar, s jellemző az ál-doztattat továbbélése.

M. G.

Zsidókérdés nincs, de lehet

Vajda Mihály filozófus a téma kényességére való tekintettel, a precíz megfogalmazás igényének megfelelően részben felolvasta Miért van nálunk még mindig zsidókérdés? című előadását.

A cím provokatív, inkább így kellett volna hangoznia: miért válhat nálunk az antiszemitizmusból zsidókérdés? Az előadó ugyanis határozottan elválasztotta egymástól a két fogalmat. Az antiszemitizmus egyéni beállítódás, alapvetően a megtelepült (tehát nem vendég) idegen mására ellen szól, az váltja ki, hogy e másság „be akar szólni” az egész közösség sorsának alakításába. Ha ez a nemszeretem viszony nem válhat egy társadalomban politikai megkülönböztetés alapjává, ha ennek nevében nem korlátozhatják egyesek személyiségi jogait, akkor — ha nem is „kellemes”, de — normális jelenségnek tekinthető. Mivel a zsidóság határozott elkülönülése — ha akarja, ha nem — minden bizonnyal fennmarad a jövőben is, az antiszemitizmussal is számolnunk kell. Amíg azonban az „egymást nem szerető” emberek nem arthatnak tömegesen egymásként egy társadalomban, addig nem beszélhetünk zsidókérdésről.

Ez utóbbi kialakulását a modernizáció fogalmakörével szökták összefüggésbe hozni a kutatók. Például Magyarországon a rendi kötöttségekkel terhelt társadalom kapitalizálása, a „polgári munka” elvégzése a városi németiségre és zsidóságra hárult. A vállalkozók, a városi kultúrát hordozók értelmiség és szakmunkáság körében a zsidók a népesség egészében betöltött számarányuknál jóval nagyobb arányban voltak jelen, ami természetesen hívta ki a

modernizációval teret vesztő rendies uralkodó és középrétegek dühét, törekvését arra, hogy az antiszemitizmust zsidókérdéssé tegyék.

Az antiszemitizmus kellemtelen, de elkerülhetetlen jelenség; ma is modernizációs kihívás előtt áll az ország. E két tétel arra utal, hogy fennáll a veszélye a zsidókérdés komoly formában való (újra) felvetésének. Mégpedig akkor, ha a modernizáció befűlad: ha egyes dél-európai, illetve dél-amerikai országok mintájára kialakul a társadalomban egy szűk felső csoport, a világgazdaságba és a világ gazdaságába bekapcsolódó elszigetelt (enklávus) szektor, miközben a másik oldalon tömegek szegényednek el.

Egyfelől ugyanis semmi sem indokolja, hogy ez esetben ne ez történjen. Csak két szempont: az utóbbi 40 év semmit sem változtatott a magyar társadalom zsidósággal kapcsolatos érzelmvilágán; a megkezdés körülményei között lesznek olyanok, akik felelevenítik, hogy a legnagyobb elnyomás idején, az '50-es években zsidók voltak az ország legfelső vezetői.

Másfelől egy befűladó modernizációnak semmiképpen sem a zsidók lesznek a vesztesei, hanem azok a kultúra alatti, kultúra melletti rétegek, amelyek a legnehezebben tudnak bekapcsolódni a nemzetközi kommunikációba, viszonyrendszerbe.

A címben jelzett kérdés tehát nem igazán elméleti. A gyakorlat fogja eldönteni, hogy mire jutunk a következő években. Azon kell fáradozunk, hogy ha nem is szeretjük valakik egymást, akkor legalább a másik létjogosultságának tudatos elismerése mellett tegyék ezt.

K. S.

A társadalmi állapotokról

Andorka Rudolf előadása

Születés, halálozás, mobilitás

Az előadás elhangzott a dél-koreai delegáció egyetem látogatása alkalmával.

Egy amerikai szociológus, János Andrew szerint a modernizáció a magyar társadalomban egy 150 éve tartó folyamat, amely most új fázisához érkezett. A modernizációak több fordulópontja is volt: 1848-ban a szabadságharc, 1867-ben a kiegyezés, azután az I. világháború vége, a két világháború közötti stagnálás, végül pedig a II. világháború utáni központi tervezési modellekké váló kísérletezés és ezzel párhuzamosan a totalitáriánus rendszer kiépülése, amelynek a lényege az volt, hogy a mindennapi élet minden mozzanatát ellenőrzése alá vonja. 1956 után enyhült a politikai helyzet, a totalitáriánus rendszer autokratikus alakult, amely fő jellemzője, hogy semmiféle politikai ellenzék nem tűrt meg. Mára kiderült, hogy elengedhetetlen a gazdasági rendszerünk megújítása, az újabb fordulópontot tehát a demokratizálódás megindulása jelenti.

Mitől változott meg a totalitáriánus rendszer most, mi az oka annak, hogy lehetségessé vált a demokráciába való áttérés? — teszik fel sokan ma a kérdést. Egyik magyarázat lehet a gazdasági rendszer krízise; az a tény, hogy bebizonyosodott, ez a jelenlegi rendszer nem hatékony, nem képes ésszerűen, racionálisan működni, eredményeket produkálni. A következő ok az, hogy a rendszer elvesztette legitimitációját. A múltbeli, igazságérzetet sértő bánásmóltól miatt az emberek nem bíznak többé benne. A rendszer alátámasztására szolgáló ideológiának is befellegzett. A szociológia ezt a problémát „társadalmi dezorganizáció”, „elidegenedés” kifejezésekkel jelöli. Hogy milyen ezek állapota a mai magyar tár-

sadalomban, nem tudjuk pontosan megmondani. Van azonban néhány reményt keltő jel is. Ilyen például, hogy a születéskor várható átlagos élettartam — 35 év óta először — 1985-ben növekedésnek indult és azóta, még ha mérsékelten is, de növekszik. Az öngyilkosság arányszám — amely a világon Magyarországon a legmagasabb — 1948 óta 10 százalékkal csökkent.

Ezeket a javuló tendenciákat azonban óvatosan szabad csak értelmezni. Hiszen jelenleg társadalmi válságról kell beszélnünk, amely főleg a következő területeken jelentkezik:

A jövedelmek terén.

A gazdasági reform következtében a lakosság reáljövödelmének nagyfokú csökkenésével kell számolni. Ez ellen hathat a magánszektor növekedése, amit célszerű mindenképpen támogatni. A közhiedelemmel ellentétben a magánszektor feleledése, illetve az ott végzett tevékenységek megszaporodása nem vezetett a jövedelmek különbségeinek növekedéséhez. Sőt, ahogy azt egy 1987-ben végzett vizsgálat — amely a háztartási jövedelmeket mérte — kimutatta, a lakosság jövedelmi egyenlőtlenségei '87-ben kisebb mértékűek voltak, mint 1962-ben, a központi tervezés fénykorában. Következésképp azt lehet mondani, hogy a 2. gazdaság — azzal, hogy kompenzálta az első gazdaságban megszerzett reálbérek csökkenését — hozzájárult a lakosság életszínvonalának stagnálásához, illetve a rohamos életszínvonal-csökkenés elkerüléséhez.

A társadalmi mobilitás terén.

Itt is meg kell jegyezni azonban, hogy a mobilitás (illetve a lehetőség az előnyös társadalmi pozíciók megszerzésére) nem romlott olyan mértékben, mint ahogy az a köztudatban él, sőt bizonyos nyitottság tapasztalható a társadalmon belül (pl. nőtt az egyetemisták száma.)

Egy vizsgálat során külön megnéztük az összlakosság illetve a 25—29 éves fiatal keresők mobilitását jelző indikátorokat. Az derült ki, hogy míg az összes lakosságot tekintve nőtt a mobilitás, addig a fiatalok esetében lényegében stagnált. A fiatal generáció tehát kevésbé „mozgékony”, mint az öregebb. A vizsgálat arra is fényt vetett, hogy a fiatalok felemelkedési lehetőségei lényegesen csökkentek a gazdasági válság következtében.

A válság leginkább a következő rétegeket sújtja:

munkanélküliek, fiatal gyerekes családok, betegek, rokkantak, munkaképtelenek, öregek, alacsony nyugdíjasok.

A szociálpolitikának az a célja, hogy ezeket a hátrányba kerülő embereket segítse, megvédje őket helyzetük elhanyagolásától.

Súlyos problémát jelentenek még a következők:

— A halandósági arányszám rohamos növekedése. Ennek megakadályozásához feltétlenül szükséges az egészségügy megújítása. Erdemes lenne egy egészség-nevelési programot meghirdetni.

— Alacsony gyerekszám. Mostanában egyre többet hallani olyan véleményt, miszerint a gyerekszám csökkentése sokkal hatékonyabb eszköz egy család életszínvonalának eléréséhez, mint gazdasági teljesítményének növelése. Az ilyen nézetek elterjedése a társadalomban veszélyes lehet, hiszen ha mindenki elfogadná, hova lennének leendő gyermekeink? Nélkülük pedig, mi lenne velünk? Ki termelné meg akkor a nemzeti jövedelemnek azt a részét, amely a gyermektelen, öreg nyugdíjasok ellátásához szükséges?

A „kihálásunk” veszélyének elkerülése érdekében, a többgyermekes családokat segítenünk kell. Erre mód a családi pótlék növelése lehetne.

— Devians viselkedés. Egyre több az olyan ember, aki nem, vagy csak nehezen tud alkalmazkodni a társadalmi normákhoz, akinek az adott társadalmi rendszerbe való beilleszkedés nehezebb esik. Az ő segítségükre szolgálhatna a mentálhigiéniai szolgálat kifejlesztése, amelyet a szociálpolitikuskok már régóta szorgalmazznak.

Hogy mindezzel a fentebb feltárt feladattal képesek legyünk megbirkózni és hogy egy sikeres gazdasági fejlődés mehesse végbe az országban, előbb biztosítani kell a társadalom normális működéséhez szükséges szociális feltételeket. Ide tartozik többek között a megfelelő demográfiai fejlődés (hiszen egy csökkenő, illetve előregedő nemzedék gátolná a gazdasági fejlődést), a lakosság megfelelő egészségi állapotáról való gondoskodás, az iskolai oktatás magas színvonalra, a humán értékeket szem előtt tartó életmód, a meleg emberi kapcsolatok kiépítése, a demokrácia kiterjesztése az élet minden területére.

Durst Judit

Egyelőre nincs utód

Az értelmetlen konfliktusok

felőrölték a titkárt

Szigeti Endre hét éven át volt a pedagógus-szakszervezet, majd a Felsőoktatási Dolgozók Szakszervezete egyetemi bizottságának titkára. Alig több mint egy hónappal újra-választása után, két héttel ez előtt, lemondott tisztségéről.

— Hogy a protokolláris formulát használjam: megromlott egészségi állapotomra való tekintettel váltam meg mind az egyetemi szb-titkári, mind az FDSZ alelnöki megbízatásomtól. Persze a szakszervezeti vezetői munka mindig nagy idegfeszültséggel jár. Az egyetemi szervezet titkáráként bírálnom kell az egyetemi vezetők lépéseit, esetenként meg kell akadályoznom bizonyos döntések megszűlését, érvényesítését. Dicséretnek kell tartanom, ha az államigazgatás egyes képviselői nyilvánosan kijelentik, hogy amit csinálnak, az szakszervezeti diktatúra. Konfliktusokat kell vállalni a hallgatósággal is, például amikor arról volt szó, hogy a diákok és az oktatók milyen arányban osztozzanak nyáron a kollégiumi férőhelyeken. És végül a szakszervezeti titkárnak el kell viselnie, hogy a szakszervezeti tagság és a bizalmiak egy része nem választott képviselőjének tartja, hanem az államhatalom valamiféle „beépített ügynökének”.

Mindez, ismétlem, együtt jár ezzel a munkával, s eddig viszonylag jól túrtam az állandó külső és belső konfliktusokat. Szívesen csináltam ezt a munkát, mert hittem (és hiszek) abban, hogy közérdekűt szolgálhatok, a kollégáim, barátaim érdekeit képviseltem. Elfogadtam azt az ervet, amelyet éveken át sokan ismételtettek: olyan időkötés, amikor a szakszervezeti érdekvédelemre különösen nagy szükségük van az embereknek s ezért erkölcsi kötelességem vállalkozni munkám ellátására. Most azonban a szervezetem minderre nemet mondott.

— Mégis mi volt az utolsó csepp a pohárban?

— Talán a legutóbbi bizalmi ülést. Ez már a sokadik példája volt annak, hogy egyesek nem veszik elég komolyan azt, amivel választóik megbízták őket, nem olvassák el az előterjesztéseket. Az oda nem figyelés tipikus esete volt, hogy fiatal oktató kollégák támadásba lendültek az ellen a béremelési javaslat ellen, ami éppen

az ő javukra differenciált volna. Rémálmaimban jönnek elő az olyan szavazások — ezen az ülésen is volt ilyen —, amikor arról szavazunk, hogy érvényesnek tekintünk-e egy korábbi szavazást, mert egyesek utólag kijelentik, hogy félreértették az alternatívákat. Engem is meglepett és megrémített, hogy az ülés után milyen magasra szökött a vérnyomásom.

— Oktatóként sem feltétlenül kerül nyugalmasabb körülmények közé. Kutatási területén, a szociális illemtésű közgazdasági elméleteknek — mint manapság mindennek, ami szocialista — nyilván sokan elvitatják a létjogosultságát.

— Kétségtelen, hogy az egészségem védelmében most másfajta kockázatokat vállalom. Egyrészt, hogy az új képzési rendszerrel szembe fordítom, mint oktatóknak; másrészt, hogy mint volt tisztségviselőnek előfeltételekkel kell szembenéznem.

A PTK alkalmazottja vagyok. Érdeklődési területem a magyar közgazdasági gondolkodás múltjának feltáráshoz köt. (Ennek jegyében áll megjelenség előtt például Solt Katalinnal közösen írt könyvünk a magyar szociáldemokrácia 1890—1945. közötti közgazdasági nézeteiről.) Egy közgazdaság-tudományi egyetemnek éppúgy kell foglalkoznia a marxizmussal, mint a keynesianizmussal vagy más nyugati szerzőkkel — ez a funkció munkát adhat nekem, bár lehet, hogy mire — elsősorban a diákok „keresletére” ható politikai nyomás lecsillapulásával — kiegyensúlyozottá válik az oktatás, engem nyugdíjba küldenek. 56 éves vagyok.

— Gondolom nincs utódjelöltje, és ha lenne, akkor sem mondaná meg, ki az.

— Nyilvánvalóan. Nincs pótolhatatlan ember. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint az, hogy azok a szakszervezeti aktivisták, akik oly kiválóan megszervezték például üdültetési és segélyezési tevékenységünket, továbbra is itt maradnak és végzik a dolgukat. Ugyancsak itt maradnak a hölgyek, akik igazi közösségi szolgálatot tettek és tesznek a szakszervezeti irodát. A szakszervezet számára a közeljövőben az fogja a legna-

gyobb gondot jelenteni, hogy a nagy infláció mellett elosztható szűk béremelési keretek miatt növekedni fognak a dolgozói csoportok — adminisztratív munkahelyen lévők, illetve oktatók; idősök, illetve fiatalok stb. — közti ellentétek. Remélem, hogy az utódomnak is lesz annyi türelme az ezzel járó konfliktusokhoz, mint nekem volt éveken át, és hogy lesznek olyan segítőtársai is, mint amilyenekkel én együtt dolgoztam.

K. S.

Az első könyvek Erdélynek

A Közép- és Kelet-Európai Akadémiai Kutatási Központ 25 000 forint értékben ajándékozott könyvet a kolozsvári Bolyai Egyetem Magyar Tanácskének. Az ajándékot *Tep-lán István*, a kutatócsoport munkatársa adta át *Balogh Dezső* professzornak és tanít-

ványainak 1990. január 19-én Kolozsváron. Ez volt az első könyvküldemény, amely Magyarországról a forradalom után érkezett. A kutatócsoport még 25 000 forint értékű könyv ajándékozását tervezi. A könyvek elsősorban társadalomtudományi és történelmi tárgyúak voltak.

A NATO-ból jöttem

tam meg első előadásomat Kölnben, egy konferencián.

A másik véletlen, ami tényleg segített a következő volt. Az SPD szervezői mindenkint megkérdezték: „minek a tudósa”. Én elmondtam, hogy engem az NSZK kül- és biztonságpolitikája érdekel. Ennek megfelelően küldtek el egy egyhetes biztonságpolitikai képzésre az Alpokba. Itt találkoztam először a német valóság számomra sok új vonásával. Képzés: kora reggeltől késő estig. A szünetektől eltekintve felállni, kimenni, kényes lehetetlen. Az oktatás világ-színvonalon van, ahol a költéségek nem játszanak meghatározó szerepet. Elhelyezés 1 és 2 ágyas szobákban egy tóparti luxushotelben. Az én „párom” egy NATO-százados lett, mivel a résztvevők döntő többsége Bundeswehr- és NATO-tiszt volt.

Miután visszatértem Bonnba, közölték velem, hogy utazzam el Hamburgba, ahol a helyi dandár továbbképzése folyik, és tartsak egy előadást

a magyar kül- és biztonságpolitikáról. Megérkezésem estéjén fogadtok a dandár parancsnoka, és beszélgetés közben felvetette, ha van kedvem, maradjak ott, és vegyek részt az egyhetes képzésben. Ez egy csoda volt. Meglepetés volt számomra a résztvevők korrektsége, politikai képzettsége. Bár minden ingyen volt, az italok is, elképzeltetlen volt, hogy valaki is berúgjon.

1989-ben kerültem vissza anyaegyetememre, a Közgázra (szerzőnk a tanszékké szerveződé vételeme gazdasági kutatócsoport munkatársa — a szerk.). És ettől az évtől kezdve, számomra is meglepően, kezdtek meghívogatni az NSZK-ba. Januárban, Európa ismert professzoraival együtt részt vehettem és felszólaltam egy kelet-nyugati konferencián Kölnben, melynek témája „A kelet-nyugati új stratégiai koncepció” volt. Itt ismerkedtem meg többek között *Dr. Heindrich Vogel* professzorral, aki a kölni Külgügyi Intézet igazgatója. A felszólalások során úgy „össze-

vettem”, hogy azt a konferencia után is folytattuk. Ez végig kemény, de korrekt véleménycsere volt. Végül is Vogel úr meghívott, hogy tartssak az intézetben egy előadással összekapcsolt vitafórumot.

Még tavasszal újra meghívást kaptam a hamburgi dandárhoz egy Európa-konferenciára és egy bajorországi szemináriumra. De a legnagyobb élmény Freiburg volt. Az NSZK Hadtudományi Társasága megbízására itt előadást kellett tartanom. A francia tiszt rezidencián helyeztek el, fogadtok a „helyi” miniszterelnök, riportok készültek velem. A nagy meglepetés az volt számomra, hogy beült előadásomra a NATO eddigi közép-európai főparancsnoka is.

Azért tartottam fontosnak, hogy néhány mondatot írjak a velem történetéről, mert csodálatos látni, hogyan épül le kelet-nyugati között az ellenséggé, nagyon tanulságos az, hogy hogyan látnak ők bennünket. Remélem, diákjainknak is hasznára válik, hogy oktatóik ma már olyan helyekre juthatnak el, amelyekről azelőtt álmodni sem mertek.

NOGRÁDI GYÖRGY

deki állandó lakhelyére utaznia — amire nem volna pénz —, hanem Pesten kiválthatja, itt és itt. Egy bővebb példa, az állami szociálpolitika hégzagainak kitöltésére: az öregségi vagy rokkantsági nyugdíjba helyezési és az első nyugdíjnyújtás között több hónap is eltelhet; az állam elegendő tartalékok feltételez az embereknek. Erről sokaknál szó sincs, s ezt az átmeneti, de súlyos helyzetet, néhány hónapot hidalja át az a segély, kamatmentes kölcsön, amit a SZETA nyújt, ha tudomást szerez ilyen helyzetbe került emberről. S van arra is példa, hogy nem egy-egy ember vagy család bizonyos problémájával foglalkoznak, hanem valamilyen szociális ügyben megindult spontán szerveződést erősítének.

Az egyetemisták, egyenként vagy többen együtt, részben a SZETA-val már kapcsolatban álló — zömmel Budapest külvárosában és leromlott belső városrészekben élő — családok sorsát követnek nyomon, tartanak velük a kapcsolat, s időnként beszámolnának a tapasztalatokról, részben esettörténeteket, a SZETA látókörében még nem szereplő családok körülményeinek felmérését, az esetek tipizálását végezték.

A jelentkezéseket az „Ücsakó”-ben (Újpesti Családsegítő Központ) Horváth Agnes várja, telefon: 160-2744.

Még egy gondolat. A szegénységproblémán belül számos változás történik: legkevésbé talán e jelenség körül forgó vélekedések változnak. E laikusokként végzett szociális munka révén egy leg-többünknek jórészt idegen világ szigorú és következetes tényeinek ismeretére cserélhetjük kopott sztereotípiáinkat.

B. L.

Pártok és emberek

Beszélgetés Kis Jánossal, az SZDSZ ügyvivőjével

Bevezetésként, ha arról mondanál valamit, hogyan vezetted utad a kezdetektől egészen maig, az SZDSZ-tagságig?

— Én a hatvanas években voltam egyetemista, az 56 utáni rezsim felelő ivelő korszakában, a politikai konszolidáció idején. A letartóztatottak döntő többségét kiengedték a börtönből, a hivatásuktól megfosztottak nagy része újra munkába állhatott. Jóhiszeműen lehetett remélni, hogy az a változás, ami Nagy Imre 1953-as kormányprogramjával elkezdődött és '56 novemberében a szovjet beavatkozással

megtorrt, most egy keserű kitérő után tovább folytatódhat. (Kritikus gondolkodású, demokratikus szocialista voltam ebben az időben.) '68-ban, a prágai tavasz eltiprásakor ismertem fel, hogy a demokratikus szocializmusba vetett reményeim illúziók. Innen, ha nem is rövid, de egyenes út vezetett oda, hogy a '70-es évek közepén részt vettem a demokratikus ellenzék létrehozásában.

Hogyan idéznéd fel konkrétan az itteni tevékenységedet, az idősok legfontosabb eseményeit?

— 1970–72. között két barátommal, Bence Györggyel és Márkus Györggyel írtunk egy könyvet: „Hogyan lehetséges kritikai közgazdaságtan” címmel. Ez a könyv Marx szocializmus-felfogásának bírálatát adta. Azt igyekeztünk kimutatni, hogy nem a szocializmus megvalósításának módjában van a hiba, hanem már az eredeti marxi elgondolásban.

Ezért a könyv után foglalkoztatási és publikációs tilalommal büntettek, 16 éven át voltam állás nélkül, 15 éven keresztül nem jelenhettem meg a hivatalos sajtóban. Ekkor kezdtem — kezdünk — el azon gondolkodni, hogy független, cenzurázatlan nyilvánosságot teremtsünk a gondolatainknak. Néhány év lappangás után aztán a demokratikus ellenzék újszólóván külső lökésként jött létre, 1977 januárjában fellépett a Charta '77 mozgalom. A Charta aláírói ellen durva megtorló hadjáratot indítottak a csehszlovák hatóságok. '34-en azonnal tiltakoz-

tunk és szolidaritásunkról biztosítottuk a Chartát. Ekkor történt meg először 1956 óta, hogy állampolgárok egy csoportja közös politikai nyilatkozatot tegyen. Ez a nyilatkozat demonstrálta először nyilvánosan, hogy Magyarországon is kialakulhat demokratikus ellenzék. Amikor aztán '79 őszén perbe fogták a Charta öt képviselőjét, a prágai perek ellen már kb. 350-en tiltakoztunk. Ez persze mai szemmel igen kevésnek tűnik, de akkor hihetetlenül sok volt, nem véletlen, hogy a pártállam dühödt a megtorló akcióba kezdett, s tucatjával szórták ki ezeket az embereket állásaikból.

A döntő fordulat azonban 1981 őszén következett be, ekkor indult el az első valóban sokszorosított, periodikus megjelenő politikai szamizdat folyóirat, a „Beszélő”, melynek alapítói közé tartoztam. A kialakuló független sajtó köre rendeződött aztán a most már szervezettebbé váló ellenzék.

Az ellenzék jelentős csoportja a demokrácia mellett a liberalizmus jelszavát is zászlajára tűzte. Te magad a liberalizmusnak, mint eszmerendszernek elméleti feldolgozást is adtad. Nemrégiben többek között arról tartott előadásokat az USA-beli „New School for Social Research” nevű vezetési kurzust a Rajk-kollégiumban. Hogyan foglalnád össze a liberalizmus

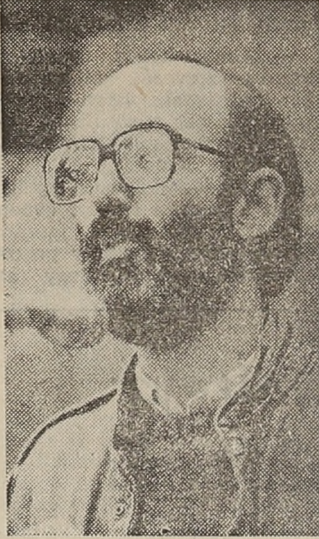
sadalom plurális szerkezetű, s azt a meggyőződést, hogy ezt a pluralizmust nem szabad megsemmisíteni, hanem érték-ként kell becsülni. A gazdasági liberalizmus a piacgazdaság mellett elköteleződésben áll, abban a meggyőződésben, hogy nincs olyan ismert intézményrendszer, amelyik egy modern társadalom gazdasági szükségleteit hasonló sikerrel lenne képes koordinálni, mint a piac, anélkül, hogy megsértené az emberek, mint jövedelemszerzők és felhasználók önállóságát, szabadságát. Attól függően, hogy ki milyen mértékű állami beavatkozást tart összeegyeztethetőnek a piaci önszabályozással, vagy egyenesen szükségesnek a gyenge automatizmusok korrigálásához,

beszélhetünk liberálkonzervatívizmusról, illetve szociálliberalizmusról. A liberalizmus és két ága politikai értelemben is különbözik; a szociálliberalisok radikálisabban értelmezik az egyenlőség eszméjét, mint a liberálkonzervatívok.

Egyes pesszimista vélemények enyhe történelmi párhuzamot vélnék felfedezni a 20-as évek Weimari Köztársaság Németországa, s a mai magyar állapotok között. Ugyanez a hanyatló gazdaság, növekvő zűrzavar a társadalomban, ilyen helyzetben kellene megszüldülni a liberális, demokratikus eszméknek. A németeknél mint tudjuk, ez a helyzet a rendszerváltás egy igen agresszív formájához vezetett, reméljük, ettől azért nekünk nem kell tartanunk, mégis milyen biztosítékokat látsz, mit tartasz szükségesnek ahhoz, hogy egy valóban liberális, demokratikus rendszer szilárduljon meg hazánkban?

Elnöki diktatúra?

Sok minden fog múlni a külső körülmények alakulásán. Részint azon, hogy a szovjet birodalom feltartóztatatlanság bomlása mennyire simán vagy mekkora megrázkódtatásokkal megy végbe. Részint pedig azon, hogy a fejlett nyugati demokráciák, milyen mértékű áldozatvállalásra lesznek hajlandók annak érdekében, hogy térségünket viszonylag fájdalommentesen átsegítsék a stabil demokratikus politikai berendezkedésbe, a stabil piacgazdaságba. Emellett természetesen sok múlik a belső feltételeken is. Igen fontos, például hogy az első választások törvényesek, tiszták legyenek, s az új parlament élvezze a nép bizalmát. Ebből a szempontból sajnos aggályokat ébreszt az a mód, ahogy a közgazdasági a legutóbbi népszavazás előkészítését bonyolították. Másodszor az országnak természetesen szilárd többséggel rendelkező kormányra van szüksége, amely vállalni tudja a gazdasági válság miatt elengedhetlenül váló szükségintézkedéseket. Harmadszor, olyan intézményi berendezkedésre van szükség, amelyben,

ha a parlament kezdetben még nem elég szilárd, akkor ezt a társadalmat arra fel kell mozgatni, hogy a parlamenti erőviszonyokat igyekezzen korrigálni, ne pedig a parlamenttel szembeállított egyszemélyi hatalomban vesse a reményét. Ez a legfőbb oka annak, hogy az SZDSZ elleni az erős hatalommal felruházott elnöki intézményét.

Szóval, úgy gondolod, hogy a volt MSZMP, a mai MSZP az elnöki választások sürgetésével ilyen hatalom kiépítésére apellált.

Nem állítom, hogy a régi MSZMP-nek elnöki diktatúra megteremtése volt a célja. Az akkori MSZMP vezetői véleményem szerint arra törekedtek, hogy még a parlamenti választások előtt az elnöki székbe juttassák saját emberüket, ezáltal biztosítsák, hogy egy kulcsfontosságú államha-

talmi pozíció akkor is a pártjuké maradjon, ha a parlamentben kisebbségbe szorulnak. De ez a törekvésük elindíthat egy folyamatot, amelynek a vége mégiscsak elnöki diktatúra lesz. Ne felejtse el, hogy a világnak ezen a táján nem kevés példa van az ilyes-

Visszatérve az általános helyzetre, hogy értékelje azt a tényét, hogy a reformokban leginkább élenjáró három kelet-európai államra — Lengyelországra, Magyarországra, s a már régebb óta reformkodó Japánra —, egyre inkább a dezorganizáltság lesz jellemző, a válságból való kilábalás helyett egyre inkább annak elmélyüléséről beszélhetünk. A Szovjetunió ugyanebbe az irányba halad. Vajon megfordítható-e ez a tendencia?

A válság nem a reformkísérletek következménye, a reformkísérletek csupán felszínre hozták a szovjet típusú gazdasági rendszerek általános válságát, amely egyébként olyan országokat is sújt, melyektől mindenfajta reform

idegen, gondolj csak Romániára. A reformok legfeljebb annyiban felelősek a válságnak, hogy nem voltak eléggé következetesek: a tervgazdasági koordinációt megbontották, de nem állították a helyébe piaci koordinációt.

Mindenestre ma már akkora a baj, hogy Európa — inkább nyugati fele — segítsége nélkül valószínű nem is leszünk képesek beintegrálódni Európába. Hogyan segíthetnek nekünk ezek az országok a felzárkózásban?

A fejlett európai országok kormányai sokféle módon segíthetnek nekünk. Eltörölhetik a tilalmakat és a diszkriminatív vámokat, melyek megnehezítik, hogy bejussunk a nyugat-európai piacokra, eltörölhetik a fejlett csúcstechnológiák exportjának tilalmát, garanciális intézkedéseket hozhatnak, melyek megnövelik a befektetők bizalmát. Alapvető szükségünk van segítségre az adósságállományunk kezelésében is.

Az talán biztató lehet, hogy ma kinéznek a dolgok, Nyugaton nem nagyon hagyják, hogy tönkremenjünk.

Valóban nem nagyon hagyják, de egyelőre a segítségnyújtás alapvető módja át-

Rátérve az SZDSZ belső dolgaira, a közvéleményben él az a tudat, hogy 7500 fős tagságotok jelentős részét a középosztály, a vilálgazdasági helyzet miatt felmerül a kérdés, mit tudtok igényi a leginkább kiszolgáltatott rétegnek; nyugdíjasoknak, diákoknak, munkanélkülieknek?

Bontsuk két részre a kérdést. Mindenekelőtt: pontatlan az a kép, mely szerint az SZDSZ bázisa az értelmiség, a középosztály; tagságunk nagyobbik részét ma már munkások, szakképzetlen szellemi alkalmazottak, önálló kisegyszisztenciák teszik ki. Az SZDSZ jóval kevesebb középosztályi összetételű, mint mondjuk az MDF. Azzal kapcsolatban pedig, hogy mit tudunk igényi az embereknek, a következőket mondanám. Egyedül állunk a pártok között — talán a Fi-

desz mellett — azzal, hogy mi nyíltan megmondjuk: minden lehetséges gazdaságstabilizációs programunk ára van. Nem ígérjük, hogy megfékezzük az inflációt, csökkentjük a munkanélküliséget, és még a bérek is emelkedni fognak. Megmondjuk, hogy mit tartunk elsődleges feladatnak, és a nem kívánatos következmények kezelésére külön programot dolgozunk ki. Így számolunk a munkanélküliség átmeneti növekedésével, de lesz programunk a munkanélküliek helyzetének stabilizálására.

Talán korai arról beszélni, de mégis, mit tudsz mondani a jövőbeni koalíciós lehetőségekről? Különös tekintettel arra, hogy Bauer Tamás SZDSZ-részlő egy cikkében egyenesen így fogalmazott: „Ha a név nem lenne foglalt, nyugodtan nevezhetné magát szociáldemokrata pártnak is” ... mármint a Szabad Demokraták Szövetsége.

se lehet. Még inkább kézenfekvőnek tartom a koalíciót a Fidesz és az SZDSZ között, és lehetségesnek tartom, hogy szorosan együttműködjünk a Független Kisgazdapárttal is, az MDF-fel kapcsolatban, pedig egyenesen az a hír járja, hogy tömeges átjelentkezés tapasztalható részük felétek, míg fordítva ez nem jellemző.

Arról én sem tudok, hogy akár egyetlen egy SZDSZ-es az MDF-hez, igazolt volna át. A fordított irányú átigazolásra valóban sok a példa, de

Bármiféle jóslásokba bocsátkozni az elkövetkező választásokkal kapcsolatban természetesen igen halálan feladat, mégis, szerintem, mi lehet az a tényező, ha egyáltalán van ilyen, ami döntő jelentőségű lehet a választások kimenetelét illetően?

A politikai közvélemény, a közönsége számára fontosabb az egyértelmű szakítás. De mivel a két óhaj a többségben egyszerre van jelen, végül is nagyon sok múlik azon, hogy meg tudjuk-e győzni a választópolgárokat: egyszerre vagyunk radikálisok és képviselőink megbízható, kiszámítható, kompromisszumokra képes erőt.

Ha már ez szóba került, mi a helyzet az elnökjelölt állításával, esetleg megtudhatjuk nekünk ki a favoritot?

A Szabad Demokraták az ellenzéki pártokkal való Szövetsége bizonyosan nem tárgyalásoktól függ. Hogy én fog külön elnökjelöltet állítani magam kire adnám a voksomat. Hogy támogatunk-e közös má, ezt egyelőre hadd tart-e ellenzéki elnökjelöltet, az már

SZDSZ-es?

Lehet, hogy igen, lehet, hogy nem.

Ebben maradtunk. Köszönjük a beszélgetést.

Kalocsai Péter

A liberalizmus

Bár a kettő összefügg, mégis megkülönböztetnem a liberalizmust, mint politikai és mint közgazdasági doktrínát. A politikai liberalizmus alap- eszméje az, hogy minden állampolgárnak vannak jogai, melyeket nem az államtól kap; ezek mindenképpen megilletik őt az állammal szemben. Az állam tiszteltetben tartja vagy megsérti ezeket a jogokat, de nem helyezheti őket hatályon kívül. Ilven jogok például a szólás, kifejezés, egyesülés, gyülekezés szabadsága, a lelkiismereti szabadság. A politikai liberalizmus ezen felül toleranciát jelent, a másság, a másfajta életmódok, világnézetek iránti türelmet, annak a tudomásulvételét, hogy a tár-

sadalom plurális szerkezetű, s azt a meggyőződést, hogy ezt a pluralizmust nem szabad megsemmisíteni, hanem érték-ként kell becsülni. A gazdasági liberalizmus a piacgazdaság mellett elköteleződésben áll, abban a meggyőződésben, hogy nincs olyan ismert intézményrendszer, amelyik egy modern társadalom gazdasági szükségleteit hasonló sikerrel lenne képes koordinálni, mint a piac, anélkül, hogy megsértené az emberek, mint jövedelemszerzők és felhasználók önállóságát, szabadságát. Attól függően, hogy ki milyen mértékű állami beavatkozást tart összeegyeztethetőnek a piaci önszabályozással, vagy egyenesen szükségesnek a gyenge automatizmusok korrigálásához,

Még a pun háborúk előtt

Az 1989. szeptember végi beszámoló a szeptember 26-i pénzügyi tanszéki fórumról nem jelent meg a *Közgazdasásban*, ezért 1989 decemberében ugyanazt az írást beadtam a *Váltónak*, amelyben már megjelent, de sajnos dátum nélkül — rossz egyetemi újság szokás szerint. Erre fogott tölát *Valcsicsák* tanár úr, aki lendületes cikkben szólott fel arra, hogy (az én szavaimmal): szálljak már le a filozófiái tanszékről, mert (az ő szavai- val): „A gyalázatos Kárthágo egészen új viszonyba került Rómával.” Frissen kinevezett rómaiként meglepetten és érdeklődéssel néztem végig annak az embernek a cikkét, akitől korábban többször is olvashattam a filozófiakutatás és a tanszék problémáit elemző írásokat, ugyancsak a *Közgazdasásban*. Lényegében miről is lehet szó? Elavult oktatási módszereket ő tölem nem védelmezhet. Legfeljebb mellé- fogásaimra hivatja fel a figyelmet. Egyik ilyen volt a dátum lemaradása. Ezt ő közvetlenül nem említette, de valószínűleg figyelme vette volna. Amit megírt (a saját szavaimmal): a kiegészítők évek óta nem tanulnak már olyan sötét filozófia-tananyagot mint a most kifutó estis- sek, s ezt az illető estis hallgatói képviselő (mármint én) nem tudja! Ezt tényleg nem tudtam. *Elnézést kérek*. A többi felsorolt melléfogásokat

azonban nem követtem el. *Nem a filozófiakutatás léte el- len szóló a cikk*. Labirintus- futás címmel a *Váltó* 1989. december 20-i számában azt mesé- ltem el, hogy miképpen futott zátonyra egy hallgatói kezdeményezés, amelyet egy pénzügyi kiegészítő hallgató indított azért, hogy filozófia helyett második pénzügyes szigorlatot tehessenek.

A hallgató velem először 1989 júliusában kereste meg a pénzügyi tanszéket, tehát nem tanév közben (a tanév 1989 szeptemberében kezdődött). A pénzügyi tanszék különféle akadályokat nevezett meg. Ahogy az egyik akadályra megoldás került, úgy jött a következő, korábban meg nem nevezett nehézség. Ezek sorában csak egy volt az, hogy a tantárgyválasztáshoz az egyetemi tanács döntése kel- lene (ugyanis elvi lehetőség éppenséggel lett volna, van is az indexbe felvett tárgy év- közli módosítására — lásd el- mélettörténeti vizsga esetét).

A kiegészítő hallgatók el- utasításának végső oka az volt, hogy a pénzügyi tanszék vezetője kérte volna az adott levelezős évfolyam esetleges plusz ellátásának külön hono- rálását az egyetem rektorától. Itt sem a rektor mondott vég- ső nemet, hanem a kezdemé- nyező hallgató intett, hogy kös- zöni eddigi fáradozásomat, ne folytassuk. (Írásom 9 be- kezdéséből csak az egyikben,

ott is 2 sorban foglalkozott a filozófiával, amelyben az 1989. júliusi kiegészítő hallgatói kérdés jogosságát igyekeztem alátámasztani.) 1989 októberé- ben hallottam a hírt, hogy a kiegészítő megújított filozófia- tematikát követnek az egész kezdeményezés lezárásaként a filozófiatanszék részéről, amiért hallgatói képviselőket talán nekem is köszönetet kel- lett volna mondanom. Sőt, Hírt adni róla, legalább a *Váltó*-beli cikkben. Maguk az érintettek kiegészítő hallga- tók tudtommal megnyugvással fogadták.

De tényleg az estisek

Valcsicsák tanár úr nem tért ki arra, hogy az estisek tényleg több kiló 17 éves jegy- zetért fizethettek a jegyzet- boltban. *Óry Julianna* tanárnő első előadásán 1989 szeptem- berében közölte, hogy végük tudomásul, az egyetemi diplo- máért az estiseknek ugyanúgy meg kell dolgozniuk, mint a nappalisoknak, szó sem lehet a tematika bármilyen változ- tatásáról. (Talán mert fontos a terhelés, de mindegy, hogy mivel.) Sőt szerinte a szigorlati tételek sem voltak kiadhatók félvélelel vagy végén, gondolom ugyancsak a szigorúság jegyében. (Közben- járásomra éppen Valcsicsák tanár úr változtatott, s a tan- szék mégis kiadta a mintegy 20 éves szigorlati tételeket, bi-

zonyára kicsit megfésülve — a filozófiakutatási reformból 1989-ben még kihagyott estis-eknek.)

Sőt. A szisztéma zártsága kedvéért estiseknél az 5-10 éve szerzett főiskolai szigor- latokat nem ismerte el a filozó- fia tanszék a mintegy két- szer olyan idős tanszéki (vagy nem is tanszéki, csak estis?) tananyag egyetemi színvonalát hangsúlyozva.

Innen volt a gyanútlan- ságom, hogy nem teteleztem fel a kiegészítők lényegesen kedvezőbb helyzetét, már 1989 nyarán is. Csak irigyelhetem első-, másodikéveseket az im- már népszerű filozófiakutatá- sért, legutóbbára 1989 őszén éppen Valcsicsák tanár úrnál érdeklődtem, hogy korszerű tudományfilozófiai alapokat tárgyaló, az egyes szaktárgyak- kat megalapozó (kiegészítő) szűkebb filozófiai kérdéseket lehetne-e tanulni a tanszék szervezésében, esetleg éppen a hűszéves tematika helyett. Érdekes konzultációkat kap- tunk *Berend Beáta* tanárnő- től, de a felvetésemre (pl. korszerű tudományfilozófia) nem volt ajánlata a tanszéknek. Az elsők foglalkozásait sem ajánlotta. *Lehet, hogy Hanni- bál elefantjai még az udvaron voltak?* Ámbár akkor nekik is kellett volna írni most.

Köszönöm Tanár úr figyel- méit, helyreigazítását, és a labdát, amit felkínált, hogy válaszolhassak is.

Fáy Árpád
estis hallgatói képviselő

Hanoi, Bangkok, Moszkva

Mozgalmas hónap volt a január egyetemünk rektora, Csáki Csaba számára. Miután hazatért Amerikából, a Kék Szalag Bizottság tanácskozásá- ról, a Világbank FAO agrár- programja keretében Hanoi- ban töltött egy hetet. Vietnamból Thaiföldre vezetett útja; január 21–22. között Bangkoki- ban két egyetemet — a Tham- masat és a Chulalongkorn egyetemet — látogatott meg. A Thammasat egyetemmel már a közeljövőben beindul az együttműködési program, ok- tatók cseréje, majd első lépés- ként thaj hallgatók fogadása

várható, esetleg a két régió kérdéseiről tartott közös szemi- nárium rendezésére is sor ker- ül.

Csáki Csaba január 25-én immár Budapestén a Szóli Nemzeti Egyetem rektorával találkozott. Konkrét megállapodás is született a megbeszélésen: oktatói, hallgatói, könyvtári cseréről. Egyetemünk rektora január 28–29-én Moszkva- ban, a Szovjet Tudományos Akadémia agrárközgazdasági témájú konferenciáján vett részt, majd január 30-án újra itthon, a Mexikóvárosi Auto- nóm Egyetem rektorával tár- gyal.

Kassák Lajos irodalmi pályázat

A Szociáldemokrata Ifjúsági Mozgalom irodalmi pályázatot hirdeti fiatalok részére, vers és prózai kategóriában. A pályázat kiírásával Kassák Lajos, a XX. századi magyar irodalom kiemelkedő egyénisége előtt kívánunk tisztelni. A pályaművek beadásánál az alábbi követelmények figyelembevételét kérjük:

1. A prózai mű legfeljebb 10 gépelt oldal legyen, a téma kötetlen;
2. A versíró kategóriában legfeljebb 3 verssel pályázhat egy jelentkező. A versek terjedelme, témája szabadon választható. Pályázni egyszerre is lehet mindkét kategóriában. A pályaműveket négy példányban küldjük el részünkre.
3. A beküldött alkotásokat rangos szakértőkből álló zsűri bírálja el, melynek munkájában Eörsi István, Konrád György és Utassy József is részt vesz.
4. A legjobb művek lehetőséget kapnak arra, hogy színvonalas irodalmi lapokban megjelenjenek.
5. Mindkét kategóriában az első három helyezeti mű alkotója pénzjutalommal részesül, (I. díj: 6000 Ft, II. díj: 4500 Ft, III. díj: 3000 Ft).
6. Az alkotások beküldésének határideje március 15. Az eredmény kihirdetésére május 15-én kerül sor. A pályaműveket a következő címek valamelyikére várjuk: Hofecker József Hódmezővásárhely, Pf. 130. 6800; Csuka Olga Szeged, Gém u. 16. 6727.

Szociáldemokrata Ifjúsági Mozgalom

UNIVERSITAS

1. A tagsági viszonyt 1990. március 19-ig kell meghosszabbítani. Az 1990. március 19-e után hosszabbítóknak 400 Ft különjárás díjat kell befizetni. Ez a lehetőség 1990. április 18-ig érvényes, utána a nem hosszabbító tagsági viszonya automatikusan megszűnik.
2. Pénztári órák az irodában: hétfőtől csütörtökig 13.00–16.00-ig.
3. Piackutató munkára lehet jelentkezni az irodában. Lényege: munkaszervezés az UNIVERSITAS számára, témaszerzői díjért. Nagy lehetőség!
4. A februári jövedelemelőleget 1990. március 19-én fizetjük az irodában 13.00–17.00 között.

CÍM: BUDAPEST, IX. KER., KINIZSI U. 1–7. I. EMELET 160. SZOBA

TELEFON: 117-6426, VAGY 117-0233/150. MELLÉK.

KERESS BENNÜNKET, HOGY KERESHESSE!

UNIVERSITAS!

Mire is jó egy siba kancs?

E talányos kérdésre próbált meg választ adni 2 ifjú az egyetemi sítábor záróestjén. Aki kicsit is járatos a tátrai berkeketben — ahová immáron 15. éve szervez a testnevelés tanszék oktatással egybekötött sítúrát a téli vizsgaidőszak végén —, szóval, aki már részt vett ilyen táborban, az tudja, mi a „módi”. Utolsó nap a sítalántrák kutyá kötelessége elszórakoztatni mestereiket. Az indoklás: ha már egy álló hétig a tanárok gondoskodtak a diákok mulatgatásáról, legalább az utolsó estén had mulassanak ök!

Igaz, a sítálya is lehetett erre módjuk... A sok diák, akik közül jórészen teljesen „elpuhultunk” a kemény tanulás — és semmi mozgás... mellett, igen nagy nehézségek árán tudta csak teljesíteni ta-

KDC-program

A Közgáz DiákCentrum követező műsora február 16-án, pénteken, 19.30–20.00-ig: Koncert: Skorpió; mozifilmek: Ne ébredsz fel az alvó zsarut! (francia krimi, fsz.: A. Delon), Call girl ötszázért (am. fsz.: Barbara Streisand); Nonstop Funky Soul disco (dj.: Szeles Tibor); videofilmek, teaház, salátabár, kaszinó.

Február 23-án, pénteken: koncert: Benkő László és barátai; mozifilmek: Mélytengeri szörnyeteg (am. horror), Angyaliszív (am. R.: Alan Parker, fsz.: R. De Niro és M. Rourke).

Közzéadásoknak a jegyár 40 forint.

A hét műtárgya: egy pár siba kancs

nárai ukázat. Azokét a tanárokat, akik dacolva az olykor tomboló szélviharral, no meg tanítványaik nem sok reménnyel kecsegtető kísérleteivel, lelkesen próbálták beleverni diákjaikba a sielés alapjait. No, de visszatérve a műsoros est szereplőire; az előadók — leendő közigazdászokhoz illően — a siba kancsok „gyakorlati végét” fogták meg. Miután bizonyították, hogy sajnos a lassan őselethez számító használati tárgy mindenre jó, csak épp arra nem, hogy eredeti rendeltetését betöltsék (hiszen: szorítja az ember lábát, a csatok leválnak róla és a többi...), hasznos tanácsokkal látták el a publikumot. Például, hogy az egyetlen, amire azért mégiscsak felhasználható eme értékes, ósrégi tárgy, az a különböző méretű sörös-, kólás-üvegek tárolása a hazafelé vezető hosszú vonaton. (Sokan meg is fogadták e jó tanácsot...)

De miért is nem használható a siba kancs sielésre? És miért van az, hogy az egyetemről kölcsönkapott léceknél néha az emberen sielés közben válik le az orra? És hogy 80 pályázó közül idén már csak 60-nak tudott felszerelést biztosítani a tanszék?

A válasz egyszerű: a hosszú múltra visszatekintő, lassan műemlék értékű sílecek, sícipők fokozatosan használhatatlanná válnak. Pénz pedig

Az egyetemünkön működő Universitas Diák Szervezeti Csoport 1989-es árbevétele meghaladta az 50 millió forintot. A hír önmagáért beszél. Manapság, amikor szinte minden tevékenységi centrum, s maga az egyetem is a támogatások leépítése miatt panaszodik, létezik egy diák szervezet, amely nemhogy elvenne, hanem hozzátesz — egyre többet — a közös kaszárhához. A diáksport életéről Szabó Mihály IV. éves külgazdaság szakos hallgatóval, az Universitas Intéző Bizottsági tagjával beszélgettünk.

— *Hogy érték el ezt a kisvállalkozási méretekben tekintélyesnek mondható árbevételt, mi van a hír mögött?*

— Mindenekelőtt rengeteg munka, szervezés, ami vállalkozókésztséggel, üzleti kockázattal jár. A jelenlegi vezetés — intézőbizottság — a mostani felállásban két éve dolgozik együtt, s azt hiszem, a tavalyi évben csiszoltunk össze igazán. Olyan gárda ez, amely presztizst csinál abból, hogy az

nincs — legalábbis eddig nem volt... — arra, hogy a testnevelési tanszék felújítsa kését. Most már nem elég hatékony az az évek óta bevált gyakorlat, hogy két testnevelő tanár áldozatos munkával, hetek alatt megtoldozta-foltozta a léceket. Ezeket már sajnos nincs mit toldozni... Ide új felszerelés, új lécek kellenek! Ehhez pedig pénzre van szükség az egyetemről. Végül is mindenkinek érdeke (lehetne) az olyan „közösségformáló” programok támogatása, mint egy ilyen sítábor. Hiszen ha ez sem lesz már (felszerelés nélkül pedig valószínű...), akkor mi marad a diákságnak? Mi marad, ami igazán „megmozgatja”? Az iskola első két évében hente egyszer kötelező tornárák...?

Mozgás nélkül pedig még a tanulás is nehezebben megy... Hisz már a görögök is azt vallották, hogy „Ép testben ép lélek”.

Végezetül egy fontos közlemény. A búcsúest kiemelkedő eseményei közé tartozott, hogy kimondták a Tatraska Poljankai Veterán Sízök Demokratikus Bajtársi Egyesületének megalakulását. Ha van kedved, csatlakozz hozzánk! (Az se baj, ha nem vagy még veterán, majd leszel.) A mottonk: „Jövőre, Veled, Ugyanitt!”
Durst Judit

Sikersztori 50 millió forint

Universitas sikeresen működött a fő feladatunk az, hogy a megkötött szerződésállomány létszámigényét összehangoljuk az adott időszakban munkára jelentkező diákok számával. A szervezést nehezíti, hogy mindkét oldalon elég jelentős a létszámigazozás. A cégek, akikkel üzleti kapcsolatban állunk, előzetes bejelentés nélkül egyik napról a másikra jelentős létszámot mondhatnak le. Ilyenkor nekünk a szervezett diákokat más munkára kell átirányítanunk. Ez nem mindig megy zökkenőmentesen.

— *Nem kérhettek kötbért ezekben az esetekben?*

— A jogi lehetősége megvan, de nem mindig célszerű eszköz a kötbér. Egyrészt mi a diákok érdekében hosszabb távú együttműködésre törekszünk partnereinkkel, akik nem biztos, hogy jó néven vennék a kötbérrel való fenyegetést. Másrészt, ha ilyen eset előfordul, az általában külső — vállalatnál kívüli álló — okokból adódik. Sokkal célravezetőbb módszer a vállalati oldalról jelentkező létszámigény fluktuációját szer-

vezett piackutatással, megfelelő időpontokban a napi- és hetilapokban, szakfolyóiratokban megjelentetett hirdetésekkel csökkenteni. Mi ezt már a sokéves tapasztalatok alapján egész évre előre tervezzük.

Ami a diákokat illeti, náluk egyre növekvő munkakedvet tapasztalunk. Erre, valamint a 2500 fő körüli taglétszámra támaszkodva egyre stabilabban tudunk vállalkozni. A növekvő munkakedv megítélésem szerint részben, s ezt szerénytelenség nélkül állíthatom, az Universitas által kínált kedvező feltételeknek köszönhető, másrészt — és ezt a (még) nem Universitas-tagok is a saját bőrükön érzik — az egyre romló életszínvonalnak.

— *Milyen előnyökkel jár az Universitas-tagság?*

— A diákok sehol a világon nem dűskálnak az anyagi javakban. Ez magyarázza, hogy közülük sokan keresnek valamiféle pénzszerző foglalatosságot. Am egyáltalán nem mindegy, hogy ezt hol és milyen formában teszik: egyéni munkavállalóként keresetük sokszor sem várakozásaikkal,

Az első díj 50 000 forint

A Szövetkezők Szövetkezőfejlesztési Kft. 100 000 forint összértékben közérdekű felajánlást tett azon hallgatók jutalmazására, akik a szövetkezeti mozgalom kutatásában eredményeket értek el. Nemcsak pályázatot írtak ki dolgozatok benyújtására, hanem a kutatáshoz is aktív segítséget adnak. Február, március folyamán három átfogó előadást szerveznek egyetemünkön a szövetkezeti mozgalom helyzetéről, múltjáról, nemzetközi tapasztalatairól, a tavaszi szünetben pedig néhány napos szakmai tábor tartanak. Azok, akik a képzésekben részt vesznek, ebből a témakörből dolgozatot adhatnak be augusztus 20-ig. Az első

díjas dolgozat szerzője 50 000, a második 30 000, a harmadik 20 000 forintos jutalomban részesül, melyet a tanévnyitó ünnepség keretében adnak át. Információval a HTT irodában szolgálhatunk a központi épület 148-as szobában.

Az előadások részletes programja: február 26., hétfő: 16.00 340. terem Szakács Sándor: Magyar tradíciók a szövetkezeti mozgalomban. Március 12., hétfő: 16.00 340. terem Pál József: A szövetkezeti mozgalom nemzetközi tapasztalatai. Március 26., hétfő: 16.00 340. terem Varga Suplic Sándor: A Szövetkezeti Reneszánsz Kör.

Minden érdeklődőt szeretettel várunk!

Helyeshitél

Ervényes-e a dominóé a Szovjetunió országaira? című cikkünk-ből (1990. 1. szám) kiharadt egy fél mondat. Helyesen így szól a mondat: „Osszefügg ezzel — a politikában, kivételképp a világpolitikában minden mindennel összefügg — az a nem kis fajsúlyú kérdés is, hogy — lévén a Szovjetunió katonailag is szuperhatalom — mi történik az ígéretesen alakuló enyhüléssel — leszereléssel, hiszen az említett fordulat utáni elképzelt vezetés visszahozza a birodalmi gondolkodást — alig is tehetne egyebet —, s a

rendelkezésre álló eszközök birtokában nemcsak Kelet-Közép-Európa országait kísérheti meg — itt erőre kapott hívei segítségével is — visszatérni a táborba (ami szintén nem mehet végbe fegyverroppogás nélkül), hanem egész Európa vagy éppen a világ stabilitását is veszélybe sodorhatja.

Egy másik mondatban pedig egy szó tartalmi ellenkezőjére fordult: „Az elmúlt évben például olyan események történtek Európában ebben a régióban, amelyek bekövetkezett elképzelt sem igen tudtuk, s amelyek folytán elmondható volt, hogy manapság semmi sem valószínűbb... a lehetetlennél...”

Triesztben jártunk

Trieszt... minden évben, mindenkinek mást jelent; talán csak a város marad ugyanaz, vagy ő sem, hisz fejlődik, bővül, változik, ahogy illik. Kis csoportunk vegyes érzelmeikkel várta az indulást, mivel a hírek nem voltak túlságosan biztatók. Kezdődött azzal, hogy a tavalyi csoport — no de hagyjuk, hol van már a tavalyi csoport? (Válasz: a népgazdaságot boldogítja.) Utána megtudtuk, hogy az egyetem új buszt kapott, és hogy éppen ez a trieszti úsz az első komolyabb útja. Az indulás előtti napon még valahol vidéken, szervizben volt, „pihent” a busz...

Végül minden elrendeződött, és elindulhatunk. Istvánffy tanárnő (külgazd.), Halász tanárnő (közlek.), a Trieszti Kikötő budapesti kirendeltségének egyik alkalmazottja — aki rendszeresen küzdött értünk, ha kellett — tíz-tíz emberke a külgazd. és közlek. szakról, no és természetesen Béla, a sofőr. Szép kis csapat. Szegény Trieszt, ha sejtette volna...

Buszbaj

A busznak odaútnan nem volt semmi baja, mondom odafele, mert egy héttel később a jugoszláv-magyar határtól hatvan kilométerre aztán bement a busz az unalmas, titokzatos körülmények között (az okot illetően az a magyarázat kapott szárnyra, hogy gyorsan változó hazai viszonyaink miatt a busz nem akart hazajönni, mert ki tudja, mit találunk itthon). Lényeg, hogy megérkeztünk Trieszt határába, s a csodás látványtól sokaknak elállt a száva — sőt még a fanatikus utazók is abahagyták a játékot. A város, mint minden magára egy kicsit is adó kikötő, a tenger partján fekszik, s onnan természetesen felfe-

lé a környező domboldalakra. Felejthetetlen pillanat volt, ahogy a lefelé kanyargó műút egyik fordulója után megpillantottuk a mélyben a tengert, a kikötőt és a város gyönyörű szemét, a mediterrán, zöld erdősegektől övezve, kora délutáni verőfényben!

Tíz után takarodó!

Sajnos, nem volt minden ilyen idilli, és ez hamar ki is derült. Megérkeztünk a szállásra. Nem a hotel elhelyezkedésével volt baj (a belváros egyik csendes, hangulatos utcájában), nem is a szobákkal, hanem azzal, hogy este tíz után már moccanni sem lehetett, mert jött a telefon vagy a portás, és ékes olasz nyelven közölte, takarodó van, mártminthogy mindenki takarodjon a szobájába és egy piszzenést sem szeretne hallani — vagy valami ilyesmi. Persze amikor egyik nap arra érkeztünk haza, hogy se gitár, se magnó — tudniillik elkommunizáltak —, akkor már kedves tanárainkban is felment a pumpa (az ötödikre, mert ök ott laktak).

A szakmai rész... Hát igen, a kikötő valóban érdekes volt, a vendéglátóink pedig valószínűleg kevesek és előzékenyek. Szinte minden megtudtuk a kikötőről, üzletpolitikájáról, gazdasági tevékenységéről és eredményeiről. Beszélkedtek a konténerterminaljakkal (nem volt szabad lefényképezni), a kikötő területén működő, Európában az egyik legnagyobb kávésilóval, az állandóan telt raktárakkal, amikben gyorsan forog az áru stb. Igazság szerint, mi valószínűleg holtzszonban jártunk ott, mert a raktárak éppen holt üresek voltak, vagy olyan gyorsan forgott az áru, hogy csak mi nem láttuk...

A Kelet-Európa Kutató Intézet munkatársai örültek nekünk talán a legjobban, mert végre megtudhattak valamit a magyarországi helyzetről. (Ahhoz képest, hogy ez a munkájuk, viszonylag kevés konkrét ismerettel rendelkeztek, és elképzeléseik is kissé naivnak tűntek.)

Az Eurocar (HUNGAROCAMION — olasz vegyesvállalat) képviselője elmondta nekünk, hogy milyen az olasz munkások munkamórája, ehhez képest milyen a fizetésük (legyen elég annyi: magas), s ezek ismeretében csak csodálkozni tudunk azon, hogy tartja ilyen jól magát, illetve hogy fejlődik Olaszország. (Beszélt a vegyesvállalat sikereiről is, de ez a cikk a nyolcvanas évek végének sajtószellemében íródott, ezért helyi, idő- és napihiány miatt, erről nem mondom többet.)

Nincs válasz a merészebb kérdésre

Sokan várták kis csapatunkból a szállítványozókkal való találkozást, akik sok mindent meséltek sikereikről és gondjaikról, de valahogy kevés példával támasztották alá mondandójukat (leszámítva azt a legendás példát, ahol már legalább hat ország tizenegy cége bonyolódott bele egy fuvarügyletbe, s hogy végül is ki kinek, mit és mennyiért szállított, talán csak az előadónak volt világos). És ott éreztük leginkább, hogy amolyan „külsősök” vagyunk, mert néhány merészebb vagy szemtelenebb kérdésünkre nem adtak egyenes választ.

Természetesen egyetemistákkal is találkoztunk. A domboldalban fekvő, kissé komor, ám monumentális, még a Mussolini-korszakban emelt egyetemi épületegyüttes közigazdasági karnak is otthont ad. Ennek vezetője és vagy tíz lelkes AISEC-es hallgatója ismertette meg velünk Trieszt egyetemi életét, később a tájékoztató kis csoportos beszélgetéssé alakult át, persze szendvicsek és üdítők mel-

lett a büfében. Tanulás, vizsgák, politika, pályakezdés, utazási tervek — huszoneg éves fiatalok fő témái, tört angolulással (azóta már egyetemünk vendégei voltak a trieszti egyetem vezetői, képviselői, hogy kapcsolatainkat szorosabbra fűzzük).

Fejtágítás?

Ahhoz képest, hogy azt hittük, éjjel-nappal tágitani fogják a fejünket, kellemes csalódás ért minket. Valóban sokat tanultunk és tapasztaltunk, de nem éreztük magunkat túlterhelve. A tervezett programból csak egy műsorszám maradt el, amikor is a gazdasági kamara vendégei lettünk volna. Sajnáljuk a dolgot, jobb híján. A többé-kevésbé hiányos angol nyelvtudásunkat nemigen tudtuk kamatoztatni, mert szinte minden előadást fordítottak. A leghosszabb, összefüggő angol szöveg egy idegenvezetés volt a Trieszt közelében lévő „Grotta Gigante”-ban, amely a világ legnagyobb barlangja. Ó, hát a város nevezetességeiről, a Miramare kastélyról és a többiről még nem is beszéltem! (Tudjátok /tudják mit, menjetek/menjenek el, és nézzétek/nézzék meg a saját szemükkel!)

Az utolsó teljes olaszországi nap, amit talán mindenki a legjobban várt, a velencei kirándulás napja volt. Nem is csalódtunk. Gyönyörű időben, gyönyörű város, nagy poénok, szép emlékek. A viszontlátásig ez marad nekünk Velence! Csak az az egy nap olyan rövidnek tűnt, mint ez a kurta bekezdés a városról...

Hiszem, hogy ez a trieszti út sokáig megmarad a résztvevők emlékezetében. Hasznos volt, szép volt, s most, hogy vége, mi már csak azzal biztatjuk magunkat: még sok kikötő van Európában!...

TÜRÖK TAMÁS
IV. évf. közlek. szak